

תּוֹשַׁע

ELUL
TIŠRI

חַדְשׁ

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

לשנה טובה תשע"ו תכתבו ותחתמו
DOBRY A ÚSPĚŠNÝ ROK 5776

OPRAVA INFORMACÍ

V srpnovém čísle časopisu *Roš chodeš* byl na straně 3 uveřejněn inzerát centrály Claims Conference v Německu. Tato strana nebyla označena jako inzerce a vyvolává tak mylný dojem, že jde o redakční oznámení.

Ráda bych uvedla na pravou míru nepřesné informace týkající se možnosti přímého vytištění individualizovaného formuláře žádosti o vyplacení příspěvku z tzv. Child Survivors Fund, které tento inzerát obsahuje.

Na uvedených webových stránkách existuje pouze možnost on-line aktualizace údajů, na základě kterých bude klientům formulář zaslán.

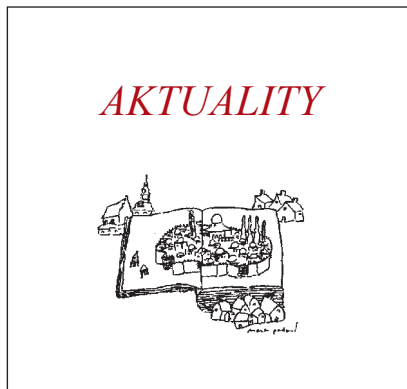
Od ledna 2015 je na stránkách k dispozici jednotný formulář žádosti o odškodnění, který má 13 stran a musí ho vyplnit pouze noví žadatelé. <http://www.claimson.org/what-we-do/compensation/apply-for-compensation/>

Klienti, kteří již byli u Claims Conference registrováni a obdrželi nějaký druh odškodnění, mají nárok na vyplacení příspěvku z Child Survivors Fund a neobdrželi poštu individualizovaný formulář, mají možnost o něj zažádat pouze již zmíněnou on-line aktualizací osobních údajů. <http://www.claimson.org/what-we-do/compensation/background/child-survivor-fund/child-survivor-fund-frequently-asked-questions/csf-contact/>

Dita Šnajdrová

IZRAELSKÉ REŽISÉRKY NA MFF KARLOVY VARY

Na letošním Mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech byly uvedeny dva filmy mladé izraelské režisérky. V rámci soutěže dokumentárních filmů byl uveden film *Ženy v umyvadle* (v koprodukcii Británie/Izrael) sedmatřicetileté izraelské režisérky Iris Zaki, žijící od roku 2009 v Londýně, který uvedla režisérka osobně. *Ženy v umyvadle* se odehrávají v kadeřnictví „U Fifi“ v Haifě, jehož majitelkou je křesťanská Arabka. Režisérka umístila kameru na jedno z umyvadel, aby mohla v prostoru, kde se ženy cítí bezpečně, snímat konverzace s náhodnými zákaznicemi. Hovoří se o koexistenci arabského a židovského obyvatelstva i o pohledu žen na politiku, historii, lásku a život. Iris Zaki pracovala několik let v izraelských médiích. Svůj debut, krátký dokument *My Kosher Shifts*, natočila v roce 2011.

Svou evropskou premiéru měl v soutěži Fórum nezávislých celovečerní film další izraelské režisérky Tali Shalom Ezer *Princezna*, který získal cenu pro nejlepší izraelský film na Jerusalem

**REDAKCE
ROŠ CHODEŠ
PŘEJE VŠEM
ČTENÁŘŮM
ŠTASTNÝ
NOVÝ ROK 5776.
ŠANA TOVA!**

Film Festival 2014. Tento komorní debut o zvláštních rodinných vztazích nadané dívky Adar s matkou a jejím přítelem Michalem vyvolal v Izraeli mnoho diskusí. V hlavní roli exceluje začínající Shira Haas. Matku Adar hraje v Izraeli slavná komediální herečka Karen Mor.

Alena Ortenová

CZECH FILM WEEK

České Centrum a Velvyslanectví ČR v Izraeli uspořádalo ve dnech 16. 8.–18. 9. v Tel Avivu, Jeruzalémě, Haifě, Herzlii a Cholonu tradiční festival českého filmu Czech Film Week. V jeho rámci byl izraelským divákům představen výběr filmů, které měly premiéru v letošním roce. Součástí festivalu byla i projekce filmů natočených před 50 lety. Těmi organizátoři připomněli, že letos se konal už 50. ročník Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech. Promítány byly snímky *Fair Play* (2014), *Díra u Hanušovic* (2014), *Klouni* (2014), *Olga* (2014), *Filmová lázeň* (2015), *Lásky jedné plavovlásky* (1965) a *Obchod na korze* (1965). cc

SEMINÁŘ O STALINISTICKÝCH MONSTRPROCESECH

Dne 7. 10. 2015 se bude v hotelu Olšan-ka na Žižkově konat seminář na výše uvedené téma. Iniciátorem je p. Dirk Harms, soudce brémského zemského soudu v. v., předseda česko-německého spolku Porta Bohemica v Brémách. Spolupořadatelem je Brémský spolek soudců, z něhož asi 25 členů na tuto akci přijede do Prahy. Na české straně byl navázán kontakt se Soudcovskou unií.

Záštitu nad tímto seminářem přislíbil Ministr spravedlnosti ČR pan Mgr. Robert Pelikán, jenž by měl i pozdravit hosty. Konference je poslední částí a vyvrcholením čtyřdenní vzdělávací řady na téma „Nepřávní justice v totalitních systémech“.

Dirk Harms se bude zabývat stalinistickými procesy padesátých let v ČSR, a především jejich silně antisemitským charakterem. Jako další řečník vystoupí Karel Schling (Londýn, Praha), syn popraveného Otty Schlinga. Hana Frejková, dcera popraveného Ludvíka Frejky, přečte ukázkou ze své knihy *Divný kořený*.

Brémská delegace též navštíví Památník ve věznici na Pankráci, kde se konaly popravy. Dále se zúčastní některých soudních jednání v Praze a bude navazovat kontakty s českými kolegy. Pro příští rok by chtěla pozvat české kolegy do Brém.

Seminář začíná v 9.30 hodin. Hlavní přednáška bude v němčině s českým překladem. Zainteresovaná veřejnost je srdečně vítána. mv

OBSAH

Sidra na tento měsíc 4–5
Možné je všechno
rozhovor s Alenou Bláhovou 6–7
Na křivozatce kultur
– výstavy v Izraeli před 25 lety 8–9
Varian Fry a jeho seznam
o zachránci židovských umělců 10–11
Jiří Daniček: Styky a známosti 12–14
Wolf Wechsler z Osoblahy 15
Přítel a učitel
(k úmrtí Aleše Havlíčka) 16
Zemřela Věra Saudková 17
Svědkové budoucího času,
Devět esejů o židovských myslitelích
20. stol. 18–20
Evropská makabiada 2015 20
Izrael: Proti mesiášům násilí 21
Výběr z českých médií 22
Kalendárium 23
Zprávy, kultura, inzerce 24–27
Zprávy ze světa 28

Milí přátelé!

Než se rok sejde s rokem, měli bychom prolistovat zápisníky svých srdcí a prozkoumat, co se nám tam zapsalo. Je známo, a často se to před Vysokými svátky připomíná, že Den smíření usmíruje jen hříchy spáchané vůči Bohu, a hříchy a prohřešky vůči svým bližním si máme vyřídit předtím. Na začátku oddílu Kedošim v naší Tóře (3M 19, 16–18) pro to nalezneme návod, povýšený na povinnost lásky k bližnímu: *veahavta lereacha, kamocha*. Rabi Akiva to prohlásil za jeden z pilířů Tóry a Hilel dokonce za základ, k němuž je zbývající Tóra komentářem, protože je třeba se hodně učit, aby člověk tuto povinnost dokázal splnit. Čekali bychom, že si Hilel vybere první příkazání Desatera nebo vyznání věrnosti Bohu Šma, Jisra-

el, a kdyby už mělo jít o lásku, neměl by člověk především milovat Hospodina, svého Boha? Ale Hilel, o němž nelze pochybovat, že si takové námitky uvědomoval, přesto při vši účtě říkal, že to patří ke komentáři, a nejdůležitější je láska k druhému člověku. Dokonce příkaz Tóry pozměnil v zákaz: *nedělej svému příteli to, co sám nenávidíš*, přitom nejenže zaměnil lásku ohleduplností, ale druha přítelem. Otázka je, zda tím zúžil rádius zahrnující všechny druhé jen na přá-

tele, nebo tím chtěl říci, že *reacha*, tvůj druh, je vlastně tvůj přítel. Rea a chaver nejsou už od pohledu synonyma. Zatímco *chaver*, přítel, je spojenec, s nímž tě spojuje pou- to sympatie a porozumění, *rea* v sobě dokonce skrývá potenciál zla, ra. Oběma pojmům je gramaticky příbuzný *roe*, pastýř, ale co, pro-

pastýřů o pastviny a vodu, protože jeden pro druhého představují zlo. A přitom je i druhý pastýř „jako ty“, jen s tím rozdílem, že jeho stádo není tvé stádo. A tak je tomu i s *reacha*, tvým druhem, i on má své zájmy jako ty, které se však s tvými mohou dostat do konfliktu. Na příkazu Tóry je nejpozor-

hodnější, že máš k druhému chovat lásku právě proto, že je jako ty, a vaše zájmy se příliš neliší. I když se každý staráme o své živobytí, o své rodiny, o uplatnění svého nadání a schopností a důstojné místo ve společnosti, je to v rámci jednoho společenství, jednoho organismu. Z tohoto hlediska je tvůj *rea* tvůj spojenec, přítel, a dokonce tvůj bratr. Totéž ale platí pro přistěhovalce v tvé zemi: *Chovej k němu lásku, je jako ty, poněvadž jste byli přistěhovalci v egyptské zemi, Já jsem Hospodin, váš Bůh!* (tamtéž

DOPIS VRCHNÍHO ZEMSKÉHO RABÍNA K NOVÉMU ROKU 5776

Aron hakodeš v březnické synagoze s nápisem *veahavta lereacha, kamocha*. Foto Jiří Stach.

bůh, mají kromě slovního kořene společného? Pastýř je přece dobrý, stará se o své stádo, vyhledává mu tu nejlepší pastvu a vodu, a proto k němu přirovnáváme i Boha! Změňme však hledisko a souvislost pochopíme. Zatímco z hlediska svého stáda, z něhož má užitek, jistě zlý není, z hlediska jiných pastýřů, kteří pro svá stáda vyhledávají co nejlepší pastvu jako on, už zdaleka tak dobrý být nemusí. V Tóře samotné je dostatek míst, která to ilustrují spory

34). Proto Tóra prikazuje: *Neroztrušuj pomluvy ve svém lidu a nestůj nečinně nad krví svého druha, já jsem Hospodin! Nenos zášť vůči svému bratru ve svém srdci, ale varuj svého souvrce, abys nenesl jeho hřích! Nezavrhuje syny svého lidu a nechovej vůči nim výčitky, chovej ke svému druhu lásku, je jako ty, já jsem Hospodin!* Buďte tedy dobře zapsáni a zapečetěni do nového roku, přátelé!

Efraim K. Sidon

HAAZINU (5M 32,1–52)**Člověk Mojžíš**

Téhož dne promluvil Hospodin k Mošemu, říkáje: „Výstup na tuto horu přechodů, horu Nevo, jež je v zemi Moav, jež je před Jerichem, a viz zemi Kenaán, již dávám synům Jisraele do držení, a na té hoře, kam vystoupíš, zemřeš, a budeš sebrán ke svým kmenům ... Takže uvidíš tu zemi odnaproti, ale tam do té země, již dávám synům Jisraele, nepřijdeš.“

Těmito slovy se chýlí ke konci život nejvyššího hrdiny židovského národa – Mojžíše, vůdce, osvoboditele, zákonodárce, muže, který dostal na svobodu skupinu otroků, učinil z této rozhádané sbírky jednotlivců národ, a z tohoto národa pak společenství následující věčné ideje.

To Mojžíš rozmlouval s Hospodinem, vykonával znamení a zázraky, dal židovskému lidu jeho zákony, bojoval s ním, když hřešil, a bojoval za něj, když se modlil o Boží odpuštění, věnoval mu celý život a trpěl, když viděl, že není schopen naplnit jeho velká očekávání.

Každá doba má svého Mojžíše. Mystičtější založeným učencům vyhovoval Mojžíš jako muž, který vystoupil na nebesa, aby přijal Tóru. Tam se musel dohadovat s anděly, kteří nesouhlasili s tím, aby tak drahocenný dar padl do rukou pouhým smrtelníkům. Bůh řekl Mojžíšovi, aby se s nimi pustil do sporu, což prorok pohotově vykonal. A člověk Mojžíš nakonec nad anděly zvítězil.

Další učenci vnímali Mojžíše jako Rabenu, „našeho rabína“, nikoli krále, politického a vojenského vůdce, ale jako učence a znalce zákona, tedy ztělesnitele role, kterého obdařili výsostnou autoritou. Dokonce tvrdili, že když se Mojžíš modlil k Bohu, aby odpustil Židům hřích se zlatým teletem, Hospodin odpověděl: „Nemohu, neboť jsem přísahal – Kdo obětuje božstvům kromě samotného Hospodina, budiž usmrčen jako kletý! (2M 22,19), a já nemohu zvrátit vlastní přísahu.“ Mojžíš odpověděl: „Pane světa, což jsi mě sám neučil zákony o rušení přísah? Člověk nemůže zrušit své vlastní, ale nějaký učenec by mohl.“ A Mojžíš zrušil Hospodinovu přísahu (Šemot raba 43,4).

Filó, židovský alexandrijský učenec z 1. století, chápal Mojžíše jako krále-filozofa, jakého zobrazil Platón ve své Republice. Vládne národu, zavádí zákony, chová se čestně a důstojně; je moudrý, stoický a schopný sebekontroly. Takový byl řecký Mojžíš, jenž se podobá slavné Michelangelově soše.

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

Socha F. Bílka *Mojžíš* nedaleko Staronové synagogy.

Maimonides tvrdil, že Mojžíš se od ostatních proroků zásadně liší, a to ve čtyřech bodech: 1) Zatímco ostatní proroci přijímali svá proroctví ve snech nebo vidinách, Mojžíš je přijímal v plném vědomí. 2) Zatímco k ostatním prorokům hovořil Hospodin v nepřímých podobenstvích, k Mojžíšovi mluvil přímo a jasně. 3) Ostatní proroci byli zděšeni, když se jim Bůh zjevil, ale o Mojžíšovi je řečeno: „Hospodin mluvil s Mošem tvář v tvář, jako když muž hovoří se svým druhem“ (2M 33,11). 4) Zatímco ostatní proroci se museli na Hospodinova slova dlouze připravovat, Mojžíš mluvil s Bohem, kdykoli chtěl nebo potřeboval. Byl „vždycky připravený jako jeden ze služebných andělů“ (*Zákony o základech Tóry* 7,6).

Na Mojžíšovi, jak je vykreslen v Tóře, je však nejpozoruhodnější jeho zcela lidská povaha. V žádném jiném náboženství nenalezneme takový systematický důraz na to, že Bůh a člověk, nebesa a země, nekonečné a smrtelné se naprosto liší.

Jiné kultury tyto hranice znejistily, z některých lidí učinily jakési dokonalé neomylné bohy. I v židovské kultuře

existuje taková tendence, jakkoli okrajová, ale je tu: vidí učence jako světce, velké mudrce jako anděly. Tanach nám však ukazuje jediné: říká, že Bůh, který nikdy neslevuje ze svého božství, po nás nikdy nežádá víc, než abychom byli lidmi.

Mojžíš je člověk. Známe ho v situacích, kdy si zoufá a chce zemřít. Známe ho ve chvílích, kdy ztrácí trpělivost, kdy už téměř nevěří v národ, který má vést. Vidíme ho, jak prosí, aby směl překročit Jordán a vstoupit do země, k níž celý život jako vůdce směřoval. Mojžíš je z rodu hrdinů, kteří zápasí se světem takovým, jaký je, a s lidmi takovými, jací jsou.

Tóra tvrdí, že „nikdo dodnes nezná jeho hrob“ (5M 34,6), aby se zabránilo tomu, že by se tento hrob stal poutním místem. Mojžíš není v judaismu předmětem uctívání, ale je vzorem, který může inspirovat každého. Je věčným symbolem člověka, jenž se stal velkým nikoli tím, čeho dosáhl, ale tím, o čem usiloval. Síla Mojžíšova příběhu spočívá nakonec v tom, že potvrzuje naši smrtelnost. Existuje řada vysvětlení, proč Hospodin Mojžíšovi nedovolil vstoupit do Země zaslíbené. Já bych řekl, že to bylo prostě proto, že „každá generace má vlastní vůdce“ (*Avoda zara* 5a) a že člověk, který dokázal vyvést lidi z otroctví, nemusí oplývat schopnostmi k tomu, aby vedl další generaci v řešení jejích zcela jiných problémů.

Franz Kafka vyjádřil ve svém deníku jinou a neméně přesvědčivou pravdu: „Přítomnost země Kananejské tuší po celý život; že tu zem měl spatřit teprve před smrtí, je nevěrohodné. Smyslem této poslední vyhlídky může být jen to, že předvede, jak nedokonalým okamžikem je lidský život, nedokonalým, protože by takový způsob života mohl trvat nekonečně dlouho, a přece by výsledkem nebylo zase nic než okamžik. Nikoli proto, že byl jeho život příliš krátký, se Mojžíš nedostal do země Kananejské, nýbrž proto, že to byl lidský život.“

Co nám tedy říká Mojžíšův příběh? Že je správné bojovat za spravedlnost i proti režimům, které se zdají nezničitelné. Že když povstaneme proti útlaku, je Bůh na naší straně. Že musíme věřit těm, koho vedeme, a že když jim přestane věřit, neměli bychom je vést. Že lidé se mění vznešenými ideály, i když to může trvat celá staletí.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse přeložila A. Marxová. Biblické úryvky jsou citovány z překladu E. K. Sidona.)

HUDBA KOL NIDREJ

Hudba ke Kol nidrej patří k nejmotivnějšímu nářevům naší liturgie. Čím je tato modlitba pro účastníky bohoslužby tak působivá? Její slova jsou jen formálním právním prohlášením. Jedná se o *hatarat nedarim*, suchou aramejskou formulaci zproštění osobních slibů a přísah mezi Bohem a člověkem. Zakládá se na talmudském prohlášení (Nedarim 23b), že ten, kdo si přeje zrušit své sliby, by měl na „začátku roku“ vstát a své závazky veřejně anulovat.

Text Kol nidrej existoval v babylonské liturgii už v 8. století. Monumentálnost a vznešenost mu dodává jeho melodie a závažnost svátku, s nímž je spjat. Dnešní melodie, jež se zpívá v aškenázských synagogách, vznikla zřejmě na sklonku 15. či v 16. století.

Podle modlitební knihy z počátku 12. století machzoru Vitry rabiho Simchy ben Samuela se má nářev zpívat třikrát: nejprve tiše a jemně, při opakování je nutně hlas vždy o něco zesílit. Symbolizuje to bázeň, s kterou poddaný vstupuje do královského paláce, a poté sebe-důvěru, s níž stojí před svým králem. Tento zvyk dodržujeme dodnes.

První zmínku o zavedené melodii Kol nidrej lze nalézt v díle *Levuš Malchut* od rabína Mordechaje Jaffe z Prahy (1530–1612), jenž píše o nářevu, který tehdejší chazaním všeobecně znali a přijímali. Nejranější notový záznam melodie pochází z roku 1765 a jeho autorem je kantor Aron Beer z Berlína (1738–1821).

Kol nidrej zní jako amalgám nářevů mi-sinaj (tedy tak starých, že se zdají, jako by byly darovány na hoře Sinaj), jako jsou starší melodie Alejnu nebo Tamej HaMikra podle Tóry a haftar. Přední židovský muzikolog Abraham Idelsohn (1882–1938) napsal, že v Kol nidrej se projevil chazan z přelomu 15.–16. století v jihozápadním Německu, který vyjádřil pocity vyděšených marranů, kteří pronášeli Kol nidrej a skrze tuto modlitbu vyjádřili své přání zrušit přísahu konverze ke katolictví.

Melodie Kol nidrej je vnímána jako základní příspěvek judaismu k liturgické hudbě. Vyjadřuje pocity člověka, který doufá, že jeho modlitby příznivě ovlivní průběh nastávajícího roku, odráží jeho obavy i naděje do budoucna na prahu nejsvětějšího dne roku.

BRYAN WOOD,
kantor Staronové synagogy

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – září 2015

Staronová synagoga

4. 9.	pátek	večerní bohoslužba	19.23 hodin
5. 9.	sobota	ŠABAT SLICHOT KI TAVO 5M 26,1–29,8 hf: Iz 60,1–22 mincha perek – 3–4 konec šabatu	19.00 hodin 20.29 hodin 22.15 hodin
11. 9.	pátek	večerní bohoslužba	19.00 hodin
12. 9.	sobota	NICAVIM 5M 29,9–30,20 hf: Iz 61,10–63,9 mincha perek – 5–6 konec šabatu	18.45 hodin 20.13 hodin
13. 9.	neděle	předvečer Roš hašana 5776	19.03 hodin
14. 9.	pondělí	1. den ROŠ HAŠANA 5776 troubení na šofar mincha a tašlich večerní bohoslužba	8.00 hodin 11.00 hodin 18.10 hodin 19.00 hodin
15. 9.	úterý	2. den ROŠ HAŠANA 5776 troubení na šofar mincha a večerní bohoslužba	8.00 hodin 11.00 hodin 18.45 hodin
18. 9.	pátek	konec svátku večerní bohoslužba	20.06 hodin 18.52 hodin
19. 9.	sobota	ŠABAT ŠUVA VAJELECH 5M 31,1–30 hf: Oz 14,2–10; Jl 2,15–27 mincha konec šabatu	18.30 hodin 19.57 hodin
22. 9.	úterý	předvečer Jom kipur	18.44 hodin
23. 9.	středa	JOM KIPUR MAZKIR musaf mincha, neila, mariv konec půstu a svátku	8.00 hodin 11.00 hodin 11.30 hodin 16.30 hodin 19.49 hodin
25. 9.	pátek	večerní bohoslužba	18.37 hodin
26. 9.	sobota	HAAZINU 5M 32,1–52 hf: Iz 51,12–52,12 mincha konec šabatu	18.10 hodin 19.41 hodin
27. 9.	neděle	předvečer Sukot	18.32 hodin
28. 9.	pondělí	1. den SUKOT mincha a maariv	9.00 hodin 18.30 hodin
29. 9.	úterý	2. den SUKOT mincha a maariv konec svátku	9.00 hodin 18.30 hodin 19.34 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin, mincha ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.

Páteční večerní bohoslužby zde budou 4. 9. v 19.20. a 18. 9. v 18.45 hodin.

13. 9.	předvečer Roš hašana – mincha a maariv v 18.30 hodin.
14. 9.	1. den Roš hašana – šachrit v 8.00, teki'at šofar v 11.00 a maariv v 19.00.
15. 9.	2. den Roš hašana – šachrit v 8.00 a teki'at šofar v 11.00.
22. 9.	předvečer Jom kipur – v 18.15 hodin.
23. 9.	Jom kipur – šachrit v 8.00, mazkir v 11.00, mincha v 16.30, neila v 17.50, maariv 19.40, konec půstu a svátku v 19.49 hodin.
27. 9.	předvečer Sukot – v 18.20 hodin.
28. 9.	1. den Sukot – šachrit v 8.50 hodin.
29. 9.	2. den Sukot – šachrit v 8.50 hodin.

MOŽNÉ JE VŠECHNO

Rozhovor s překladatelkou Alenou Bláhovou

Alena Bláhová. Foto Prokop Singer.

Překladatelka a literární historička **ALENA BLÁHOVÁ** (nar. roku 1954 v Praze) překládala v době komunismu do samizdatových edic *Expedice a Alef*, knižní a časopisecké překlady jí mohly vycházet až po roce 1989. Spolupracuje např. s nakladatelstvími *Sefer, Kalich, Torst, Prostor, Argo, Portál, Garamond, Atlantis*, s Nakladatelstvím *Franze Kafky* a s *Goetheho institutem*. Přeložila na šedesát titulů, řadu z nich s židovskou tematikou: například *chasidské studie Martina Bubera a Elieho Wiesela, Wieselovu Noc, časopisecké texty a studie od Jiřího Langera, básně Else Lasker-Schülerové, Politický deník diplomata a spisovatele Camilla Hofmanna z let 1932–1939, monografii Berthy von Suttner od B. Hamanové a velkou historickou studii Hitlerova Vídeň od téže autorky, biografie Franze Werfela, Rainera M. Rilkeho a Oskara Kokoschky či knihu Pražský rabinát od Gutmana Klemperera*.

V červnu získala A. Bláhová *Rakouskou státní cenu za překladatelské dílo*. Porota ocenila její pečlivou a svědomitou práci a eleganci, s níž dokáže převádět výpověď do svého jazyka. K ocenění jí srdečně blahopřejeme a při této příležitosti jsme ji požádali o rozhovor.

Alenko, v jakém prostředí jste vyrůstala – muselo být asi hodně literátské...

Nebylo ani tak literátské, jako spíš muzikální, i když jsme doma měli velkou knihovnu. Otec celý život zpíval, nejdřív v Českém pěveckém sboru (nyní Filharmonickém), tam se seznámil s mojí matkou, a pak u Pavla Kühna, kterému vedl skoro do svých osmdesáti let notový archiv. Nejvíce miloval Mahlera, Janáčka

a Martinů, a už jako malé holce mi pouštěl Mahlerovy symfonie, *Otvírání studánek*, popřípadě *Glagolskou mši*, a někdy mne bral s sebou na generálky do Obecního domu. Co se týče mámy, skončila nakonec v jednom pražském knihkupectví a zpěv pověsila víceméně na hřebík.

Má vaše rodina nějaké židovské kořeny?

Není to tak úplně jisté, ale ani vyloučené. Moje babička rozená Thorovská, maminka matky, pocházela z Mirotic u Blatné a jako malá holka se vydala se svou sestrou Aničkou do Vídně. Byla ještě mladíčká, někdy na konci 19. století. Zůstala tam až do dvacátých let a dělala hospodyně, jak sama vždycky říkala, „u Židů“. Roku 1923 se narodila moje matka, ale zajímavé je, že svého otce nikdy nepoznala, jen se vědělo, že babička jela rodit na hranice do Českých Velenic, aby dítě mělo československé občanství, a pak už se přestěhovala s mámou do Prahy. Takže možné je všechno.

Tatínkova rodina měla také něco společného s Vídní?

Ta ne. Ale dědův bratr, prastrýc, míval na Smíchově povoznictví. Děda se jako kluk vrátil z první války, nic neuměl, ale rozuměl koňům, protože sloužil u dragounů. A jeho strýc ho zaměstnal ve své celkem dobře prosperující firmě, v Dvořákově povoznictví na nynější Radlické ulici v starých Radlicích. V tom samém domě jsem nějaký čas bydlela, pamatuji se na tehdy dávno prázdné maštale a velikánský dvůr. Tam jsem začínala překládat. Dneska tam vede magistrála.

Kdy a co jste studovala?

Chodila jsem na Štěpánskou v době, kdy bylo znovu zavedeno klasické gymnázium (aby bylo vzápětí opět zrušeno, ale to se naši třídy netýkalo, my jsme v tom programu ještě dojeli.) Měli jsme spoustu hodin latiny plus starořečtinu. Tu nás učil starý pan profesor Trnka. Prožila jsem tam takovou tu zvláštní dobu, kdy se od nadšení, že si nikdy nezadáme, „lámal chleba“ na přechodu k normalizaci. Do SSM jsem nevstoupila, takže s přijímačkami na FF byly potíže. Dva roky jsem pak navštěvovala in-

tenzivní celodenní abiturientské kurzy němčiny a francouzštiny na tehdejší jazykovce, kde učila spousta zajímavých lidí, kteří jinde učit nemohli, třeba paní Susanne Bartošek... Končili jsme státnicemi.

V sedmdesátých letech jste pracovala v Státním židovském muzeu. Jak na tuhle etapu vzpomínáte?

V muzeu jsem pracovala jako průvodkyně v letech 1976–1977 a mám na to nejlepší vzpomínky, prováděla jsem a byla stále v terénu spolu s těmi zajímavými starými dámami, z nichž některé jsem si moc oblíbila a ony mne taky. A taky jsem měla ráda svoji šéfovou Anitu Frankovou. Přicházely německé školní výpravy, občas nějakí jednotlivci, kteří se docela zajímali. Nejradši jsem měla, když jsem na konci dne mohla zvonit na hřbitově, aby turisté věděli, že mají odejít. Měla jsem takový větší zvoneček. Někdy tam nebyl vůbec nikdo a procházela jsem se sama po hřbitově, nejkrásnější to bylo v zimě, za soumraku, když byl sníh. V létě bývali havrani. Občas jim nějaké mládě vypadlo z hnízda a jedna staříčka průvodkyně je odnášela do ornitologického ústavu.

Tehdejší průvodkyně – to byly asi pamětnice.

Byly. Většina z nich za sebou měla koncentrák, paní Arhová, paní Niederfuhrová, paní Hellerová, která byla strašně smutná, protože přišla o děti, při selekci je poslali na druhou stranu. Paní Arhová se mnou vždycky chtěla mít službu, protože říkala, že se jí ostatní paní smějou, že si „vymýšlí“. A ona si možná opravdu vymýšlela – říkala třeba, že její otec byl štolba na vídeňském dvoře a že jako malá jezdila s tatínkem na ostrov Korfu, kam on doprovázel dvůr, a že jí jednou korunní princ Rudolf, těsně před svou smrtí, daroval perlový náhrdelník za to, že mu jako tříletá nasbírala škebličky. Prý se tam procházel po pláži a byl moc smutný. Jenže Rudolf se zabil roku 1889, takže paní Arhové by v těch sedmdesátých letech muselo být kolem devadesáti. Ale perly nosila.

Jak říkáte – možné je všechno. V muzeu jste zažila tvrdou normalizaci.

Ale stejně mi připadalo jako nějaký přístav, kam ty normalizační vlny tolik nedosáhly, i když to samozřejmě nebyla pravda, ony tam dosáhly, viz třeba zá-

měrná devastace Pinkasovy synagogy atd. Vzpomínám si, že mi tehdejší ředitel Klíma odmítl podepsat doporučení k výjezdní doložce a jednou nechal o své vůli zničit náklad nějakých průvodců, protože tam bylo něco „ideologicky nevhodného“.

Od osmdesátých let jste překládala pro samizdat. Jak to probíhalo?

Já jsem vlastně překládala pro samizdat už od konce sedmdesátých let, první překlad byly Péguého eseje pro Expedici. Přišla s tím za mnou Věra Jirousová (Jiří Němec se prý na ni tehdy zlobil, že tak závažnou věc nemůžou dát nějaký mladý holce). A vlastně to byla zase Věra, která věděla, že jen tak z nadšení překládám Bubera, a přivedla k nám do Radlic Jiřího Daníčka, čímž vznikla naše spolupráce v edici Alef. Texty jsem přeložila a odevzdala Jiřímu, co s nimi bylo pak, jsem nevěděla, bylo to hodně konspirační. Až jsem dostala do ruky hotovou samizdatovou „knihu“, ke konci osmdesátých let už to byly opravdu krásně upravené i svázané publikace. Pro Alef jsem dělala Buberova *Chasidská vyprávění*, Klempererův *Pražský rabín* a texty Güntera Stembergera. Buber i Klemperer pak vyšli po roce 1989 oficiálně, své původní překlady jsem ale ještě důkladně redigovala.

Zajímala se o vás kvůli samizdatu Státní bezpečnost?

StB mě kupodivu neotravovala až do půlky osmdesátých let, kdy se výslech zakládal pouze na tom, že „prý něco překládám“, mám pocit, že to bylo na udání někoho, kdo nevěděl nic konkrétního. Měla jsem s sebou tehdy dvouletého syna Prokopa a tvářila se jako úplně idiot, nevím, jestli mi to skutečně sežrali, nebo jsem pro ně jen byla naprosto nezajímavá. Sice vyhrožovali, že si mě ještě najdou, ale dali mi pokoj. Můj manžel Michal ale pro jistotu spálil všechny samizdaty, které jsme tehdy doma měli, dneska mě to mrzí.

Koho ze svých autorů máte nejraději?

Některé autory člověk začne brát jako své blízké přátele. Else Lasker-Schülerová mne okouzila už někdy ve dvaceti a několik jejich básní, které jsem tehdy přeložila, byly vlastně moje úplně první překlady. Rilke je taky můj dlouholetý kamarád, s nímž se ovšem někdy při překládání i hádám. Když jsem překládala

jeho korespondenci s Lou Andreas-Salomé, hodně mi to pomáhalo vyrovnat se s některými vlastními psychickými stavy, které Rilke brilantně a dopodrobna popisuje. A taky strašně ráda obcházím či objíždím místa, kde moji autoři žili. Obešla jsem skoro všechny Rilkovy pražské, pařížské a římské adresy, Duino, švýcarský Muzot; s fotografem Janem Jindrou jsme měli předloni takovou malou výstavu v Sudkově ateliéru na Újezdě. I dům, kde bydlela Else Lasker-Schülerová v Jeruzalémě, jsem se pokoušela najít. Někdy bych ráda napsala eseje o některých svých oblíbenecích...

Na koho z českého, rakouského či německého a francouzského okruhu ráda vzpomínáte?

V devadesátých letech jsem takřka každý rok jezdila do Evropského překladatelského kolegia ve Straelen, to je takové malé městečko na německo-holandské hranici, kde jsem poznala spoustu zajímavých lidí z celého světa – ať už německých překladatelů z jiných jazyků do němčiny, nebo překladatelů cizinců, jako jsem byla já, překládajících z němčiny do svých jazyků. Zakladateli té překladatelské komunity byli Elmar Tophoven (překladatel Samuela Becketta do němčiny) a Klaus Birkenhauer, z nichž jeden poskytl na projekt svůj rodný majetek.

Vy se zaměřujete hodně na pražské židovské Němce. Kdo z nich podle vás zůstává zajímavý i pro současnost?

Bude to znít jako klišé, ale je to Franz Kafka. Nedávno jsem musela z několika literárních důvodů nahlédnout do dopisů Felici, a byla jsem opět fascinována tou nelitostnou čistotou vnímání a myšlení, včetně Kafkova vnímání sebe sama (a jeho smyslu pro humor). Takže nešlo to jinak – musela jsem se znovu začíst i do deníků...

A kdo patří k těm neprávem pozapomenutým?

Určitě Itzik Manger. Není to pražský autor, narodil se roku 1901 v Černovicích (dnes Ukrajina) a psal v jidiš. Jeho půvabná *Kniha o ráji*, z níž jsem před lety přeložila do Židovské ročenky jednu kapitolu, by možná stála za překlad celá.

Jakou máte představu o Praze před válkou? Rýsuje se spíše to „trojí ghet-

to“, nebo máte pocit, že se společnosti prostupovaly?

Nějakým způsobem se ty společnosti prostupovat musely. Možná, že nejvydělenější byla ale ta „čistě“ německá, jak usuzuji z příkladu poměrně šovinistické Rilkovy rodiny, resp. matky.

Myslíte, že ve svém rodném městě jsou tyto autoři – třeba ve srovnání s Vidní – náležitě připomínáni?

Myslím, že v posledních pětadvaceti letech se toho udělalo hrozně moc, mimo jiné i zásluhou Nakladatelství Franze Kafky, ale i jiných, menších nakladatelství. Rakušani mají samozřejmě mnohem širší čtenářskou základnu, tak toho vydávají víc. Ale v Praze i Vidni se bohužel stala z těch významných autorů a z celé té atmosféry jen turistická atrakce.

Překládala jste Buberovy i Wieselovy chasidské příběhy i něco z textů o chasidismu od Jiřího Langer. Dokázala byste jejich přístupy k chasidismu srovnat?

Já se k Martinu Buberovi dostala přes Langer. Buber je takový encyklopedista chasidismu, Wiesel je z pochopitelných důvodů nostalgik a Jiří Langer – zprvu mladý nadšenec a pak vlastně nezařaditelný člověk. Zajímaví jsou všichni. Nejživěji pojímá chasidy určitě Langer, už jen jeho přepisy rabínských jmen jsou neuvěřitelné a úplně jedinečné. V překladech jsem je ale použít nemohla – jak by asi zněla jména „Majrlíček Přemyslanský“ nebo „Írelíček Serafin ze Strelisky“ v Buberovi?

Co pro vás znamená ta rakouská cena?

Strašně moc hlavně z toho důvodu, že někdo ocenil moji překladatelskou práci, ty hodiny, dny a roky nad texty. Protože někdy si člověk zoufá, jestli to vlastně všechno k něčemu je.

Brzy dostanete cenu za šíření kulturního porozumění mezi Čechy a Němci, již uděluje Spolek Adalberta Stiftera. Jak vidíte současné vztahy mezi Čechy a Němci?

Tu cenu mi zcela určitě dávají kvůli mým překladům. A vztahy mezi Čechy a Němci vidím vlastně jen na základě vztahů se svými německými přáteli, často literáty a překladateli, kde žádné problémy nikdy nebyly a nejsou.

ALICE MARXOVÁ

NA KŘÍŽOVATCE KULTUR

a další výstavy v Izraeli před 25 lety

Po celý letošní rok se v Izraeli a v ČR koná řada vzpomínkových akcí u příležitosti 25. výročí obnovení diplomatických vztahů Československa s Izraelem, návštěvy prezidenta Václava Havla a Sjezdu židovských rodáků původem z Československa (viz *Rch* 5/2015).

Rád bych připomněl událost, která se konala v rámci této návštěvy: v telavivském Muzeu diaspor (Beth Hatefutsoth) byla zahájena výstava *Na křižovatce kultur – historie československých Židů*. Bylo to asi poprvé, kdy byla v Izraeli významněji prezentována československá židovská historie a kultura a přípravy i otevření výstavy se nesly v tehdejší nadšené atmosféře po pádu komunistického režimu.

NEČEKANÁ VÝSTAVA

Pro mne všechno začalo již v květnu 1989, kdy tehdejší pražské Státní židovské muzeum v Jáchymově ulici navštívila kurátorka Muzea diaspor v Tel Avivu Natalia Berger. Přijela domluvit spolupráci na výstavě o historii československých Židů a byl to první oficiální kontakt mezi našim muzeem a Izraelem. Myšlenka na uspořádání výstavy se prý zrodila již před několika lety, kdy Sdružení rodáků z Československa (Hitachdut jocej Čechoslovákia) začalo zpracovávat dějiny zaniklých židovských obcí v Čechách a na Moravě. Původní výzkum se rozšířil na dokumentaci celé židovské historie v českých zemích a posléze vyústil v záměr svolat do Izraele Světový sjezd Židů původem z Československa a uspořádat velkou výstavu o tisícileté historii zdejší židovské komunity. Na projekt přispěli především rodáci ze Spojených států, Dr. h. c. Abraham Spiegel, Lóže Bnej Brit Josefa Poppera z New Yorku, rodina Meissner Morawetz a Charles I. Petschek rovněž z New Yorku a mnozí další.

Účast Židovského muzea na přípravě výstavy byla povolena ministerstvem kultury a posléze jsem byl jako kurátor sbírkového oddělení k svému překvapení pověřen její přípravou. Podobná výstava zaměřená na novější historii českých a slovenských Židů se u nás v poválečné době dosud neuskutečnila, o to však byla práce na ní zajímavější. Navíc – protože byla určena pro Izrael, zemi tehdy pro

nás zcela nepřístupnou – se o její obsah nikdo příliš nezajímal a nesnažil se ji usměrňovat. Kromě toho jsme o jejím uskutečnění stále pochybovali. Kurátorka z Muzea diaspor měla vypracovaný přibližný scénář a rámcové seznamy předmětů a dokumentů, které doufala najít v Praze. Pustil jsem se do vyhledávání různých historických materiálů, které by mohly ilustrovat život a historii Židů od nejstarších dob až do první republiky a prvních událostí poválečného období –

Publikum rodáků při zahájení výstavy *Na křižovatce kultur* v kampusu Telavivské univerzity, 27. 4. 1990.

tedy oblasti, kterým se pražské muzeum dosud spíše vyhýbalo; ve zdejších sbírkách ostatně takových dokumentů mnoho nebylo. Díky kolegům z některých pražských muzeí, archivů a knihoven se podařilo získat další. Snad nejvýznamnější byly zápůjčky Zelenkových plakátů z Uměleckoprůmyslového muzea, starých i novějších pražských fotografií, letáků a karikatur z Archivu hl. města Prahy, historických rytin z rudolfínské Prahy z Národního muzea, dále fotografií vyobrazení Židů ze středověkých rukopisů a novodobých tisků z Univerzitní knihovny nebo fotografií židovských spisovatelů a jejich publikací z Památníku národního písemnictví. Navíc měla být výstava doplněna cyklem obrazů pražského pohřebního bratrstva, jeho džbánů a dalších celkem 80 předmětů ze sbírek muzea. Materiály jsem začal vybírat ještě za starého režimu – ale finále zdejších

příprav na počátku roku 1990 už probíhalo za docela jiné situace.

INSTALACE A ZAHÁJENÍ

Koncem března přijela německá firma Hassenkampff, specializovaná na dopravu uměleckých předmětů, která vše v Maislově synagoze pečlivě zabalila a jednoho časného rána naložila všechny exponáty do velkého bílého stěhováku. Poprvé v životě jsem byl vyslán jako muzejní kurýr společně s výstavou. Nasedl jsem s oběma řidiči do nákladáku a vydali jsme se přes Rozvadov na frankfurtské letiště, kam jsme dorazili pozdě odpoledne. Velké dřevěné bedny byly vyloženy a připoutány sítěmi na palety (společně s jedním živým

delfínem z Východočínského moře). Druhý den před půlnocí jsme konečně odlétali v obřím dopravním letadle, kde jsem byl vedle dvou pilotů původem z Bratislavy a zmíněného delfína jediným pasažérem – většinu noční cesty jsme strávili v kokpitu zajímavým rozhovorem o československé a izraelské minulosti. Nakonec se před námi objevila světlá telavivského pobřeží a zanedlouho jsme přistáli v Lodu. Můj první dojem ze Svaté země byla opojná vůně kvetoucích pomerančovníků.

Následující tři čtyři týdny jsem se účastnil přípravy a instalace výstavy v Muzeu diaspor v kampusu Telavivské univerzity, obvykle až do pozdních večerů, které končily společnou večeří v restauracích na bulváru Dizengoff nebo v jeho okolí. O šábesu jsem byl zván na návštěvy rodáků nebo se potloukal po pobřeží, v neděli jsem podnikl i několik výletů do Caesareje, Haify a okolí Kineretu.

Do muzea skoro každý den přicházeli lidé z Hitachdutu a přinášeli stará alba a fotografie svých rodin z Česka nebo Slovenska a vyprávěli své příběhy. To bylo z celé přípravy výstavy nejzajímavější. Konečně byla výstava nazvaná hebrejsky *Mifgaš tarbujot*, anglicky *Where Cultures Meet* a česky *Na křižovatce kultur* instalována. Šikovný architekt použil velmi moderní a elegantní design. Za desetiletí existence muzea to prý byla největší a nejlépe vybavená výstava diasporních obcí. Ještě před jejím zahájením přijela československá delegace a Václav Havel s Jiřím Dienstbierem byli jako první hosté celou výstavou provedeni. Nakonec ředitel muzea a Václav Havel pronesli venku na tribuně své projevy a davy návštěvníků zaplnily výstavní prostory. Bylo vystaveno více než 500 fotografií a dokumentů (ve skutečnosti pouze zlomek materiálů pro výstavu shromážděných) a na 80 exponátů ze sbírek pražského Židovského muzea a dalších institucí. Vedle obsáhlého katalogu v hebrejské a anglické verzi byly vydány také kopie tří Zelenkových plakátů a zhotoveny repliky mosazných a stříbrných předmětů (chanukový svícen, kořenka, ukazovátka, pečeti a amulety). Výstava byla otevřena do konce října 1990, pražská repríza se konala na podzim 1992 ve Valdštejnské jízdárně v Praze (tehdy vyšla v Mladé frontě také česká verze katalogu v překladu Luby a Rudolfa Pellarových). V roce 1993 se konala repríza výstavy v Olomouci, pak v bratislavském Národním muzeu a nakonec ještě v Lipsku.

DALŠÍ VÝSTAVY

Na křižovatce kultur nebyla však zdaleka jediná výstava, která na jaře 1990 v Izraeli připomínala historii československých Židů. V Jad vašem položil Václav Havel věnce, seznámil se s působivou instalací památníku terezínských dětí a již pokročilou stavbou kamenného památníku zničených evropských obcí. Před jeho návštěvou zdejší pracovníci narychlo připravili pozoruhodnou výstavu nám většinou zcela neznámých terezínských kreseb a karikatur majora čs. armády MUDr. Pavla Fantla (1903 Kolín – 1944 Osvětim), včetně karikatury Hitlera jako šíleného pistolníka. V červnu pak byla v umělecké galerii Jad vašem otevřena další terezínská výstava *Z Bauhausu do Terezína – Friedl Dicker-Brandeisová a její žáci*, která vycházela z výstavy v pražské Klausové synagoze v roce 1988 a byla rozšířena o sou-

bor dětských kreseb z Terezína ze sbírek pražského muzea a další materiály. Výstavu připravily Elena Makarova a Bella Schomer-Zaichik a byla prý jednou z prvních tak rozsáhlých uměleckých výstav v Jad vašem.

V půli května byla pak v Izraelském muzeu v Jeruzalémě otevřena výstava s názvem *The Jewish Treasures from Prague* (Židovské poklady z Prahy) ze sbírek našeho Židovského muzea, která Izraelcům umožnila seznámit se s uměleckými a kulturními památkami z českých a moravských synagog. Na jejím uspořádání se vedle pracovníků pražského muzea podíle-

Prezident Václav Havel při prohlídce výstavy *Na křižovatce kultur*. Foto na této dvoustraně archiv autora.

li za Izraelské muzeum Dr. Iris Fischhoff a Becalel Narkiss, vedoucí Centra pro židovské umění na Hebrejské univerzitě. Výstava se setkala s neobyčejným zájmem

Estetik Tomáš Kulka, kurátorka Natalia Bergerová a Arno Pařík při vernisáži.

veřejnosti i odborníků, kteří oceňovali zejména vynikající stav restaurovaných synagogálních textilií a dalších památek.

U příležitosti sjezdu rodáků se konala řada dalších akcí, setkání v Kfar Masaryk a terezínském kibucu Givat Chajim Ichud a jeho památníku Bejt Terezin, vedeným rodačkami Alicí Scheckovou a Alicí Schillerovou, kde jsme si mohli prohlédnout sbírky pocházející převážně z darů zdejších obyvatel z Československa. Další zajímavé výstavy se konaly na

počátku května 1990 u příležitosti setkání veteránů, mládežnických spolků a sportovních organizací pod patronací Nathana Steinera v Kfar Hamakabia v Ramat Ganu, kde byly v jednotlivých pavilonech rozvěšeny fotografie ze života židovských skautských oddílů od Techelet Lavan přes Bnej Akiva až po Brit Trumpeldor nebo oddílů Hašomer hacajir či Hašomer kadima, stejně jako dokumentace různých sportovních organizací a oddílů Makkabi, v nichž ovšem převážovaly materiály ze Slovenska a Moravy.

Já jsem několik zbývajících dnů své návštěvy Izraele zcela vyplnil pobyt v Jeruzalémě a prohlídkou sbírek Izraelského muzea, návštěvou Bejt Ticho a putováním po celé zemi až po Negev a Eilat, prohlídkou archeologických vykopávek, studiem v archivu Jad vašem a setkáními s místními rodáky – především se spisovatelem Viktorem Fischlem, historiky Davidem Flusserem, Ruth Kestenbergladsteinovou, Erichem a Otto Dovem

Kulkou či Livií Rothkirchenovou, překladatelkou a spisovatelkou Ruth Bondyovou a dalšími vynikajícími pamětníky. Jak jsem řekl, byla to euforická doba a nečekaná slavnostní návštěva Izraele byla pro nás jakýmsi vyvrcholením revolučních událostí doma, všechna zdejší setkání se zdála neuvěřitelná – jako by otevírala a oživovala minulost, o které jsme se domnívali, že je už téměř zapomenuta.

Mnohé z těch vážených rodáků jsme pak ještě vidali v Praze, kam občas přijížděli přednášet nebo na návštěvu, ale podobně intenzivní setkání a zážitky jako v květnu 1990 se již nikdy neopakovaly. Přes občasné kontakty s izraelskými institucemi a setkání s jednotlivci na konferencích v Praze, Terezíně, Německu nebo Americe se neopakovaly, pokud vím ani podobné společné projekty, ačkoli se tehdy uvažovalo např. o výstavách některých umělců a architektů z bývalého Československa, které by ukázaly jejich přínos pro rozvoj Izraele. Izrael měl tehdy ovšem důležitější starosti a pražské muzeum i česká společnost stále ještě usilovně zaplňuje mezery ve vlastní historii, způsobené lety totality. Ale snad ještě není všem dnům konec... **ARNO PAŘÍK**

VARIAN FRY A JEHO SEZNAM

Před 75 lety se zachránil Franz Werfel

Závěr letošního horkého léta lze z hlediska výročí označit jako werfelovský: 10. září nás čeká 125. výročí narození slavného básníka a spisovatele a minulý měsíc (26. srpna) jsme si připomněli 70. výročí jeho úmrtí v Beverly Hills v Kalifornii. Život a díla pražského rodáka v ulicích jeho rodného města připomíná plakátová výstava (více o ní viz str. 23). Jak známo, Franz Werfel a jeho žena Alma Mahlerová dokázali před nacisty uprchnout včas. I když úzkost a vypětí spjaté s útekem ze smrtelného nebezpečí i vědomí, že v Evropě i exilu umírají jeho přátelé, přispěly k jeho předčasné smrti na mozkovou mrtvici, z nacistického pekla vyvázl. Útěk v létě 1940 z okupované Francie byl velmi dobrodružný a plný zvrátů a málem se nezdařil. Nakonec se povedl díky pomoci muže jménem Varian Fry. Právě jemu vděčí za životy stovky židovských umělců a intelektuálů, kteří výrazně ovlivnili poválečnou americkou a evropskou kulturu a vědu. V jejich životopisech čítáváme, že uprchli před nacismem do USA, jen málokde je však přímo zmíněn jejich zachránce.

ÚTĚK

Werfelův osud může sloužit jako příklad. V době připojení Rakouska k Německu v březnu 1938 pobýval básník v Itálii, odtud odjel s Almu ke své sestře Marianně do Curychu, kde mohl jen bezmocně sledovat tragické zprávy z Vídně. Jako známý židovský autor, navíc politicky angažovaný, se stal v nacisty ovládané zemi okamžitě veřejným nepřítelem. Z Curychu odjeli Werfelovi do Londýna, odtud (na Almino naléhavé přání) do Paříže, kam dorazili 1. června 1938. Psychicky i fyzicky zdeptaný autor tu prodělal srdeční záchvat a čtyři týdny poté se odstěhoval na Azurové pobřeží do městečka Sanary-sur-Mer, útočiště řady německých a rakouských židovských spisovatelů (J. Roth, L. Feuchtwanger, E. E. Kisch, T. Mann, St. Zweig ad.). Zde se dozvěděli o mnichovské dohodě a záboru Sudet, jež Werfel velmi emotivně komentoval v exilovém tisku.

Když Hitler napadl Polsko a Anglie a Francie vstoupily do války, stali se z tisíců německých emigrantů ve Francii nežádoucí cizinci a úřady dostaly příkaz je internovat. V červnu 1940 okupoval Hitler část Francie a mezi oběma zeměmi bylo podepsáno příměří, jehož součástí

byl článek XIX. Ten Francii zavazoval vydat do Německa každého, o koho třetí říše požádá. O měsíc později vznikla v tzv. „svobodné zóně“ vláda maršála Pétaína ve Vichy, jež vydala příkaz evidovat všechny říšské občany pobývající na území, které měla pod kontrolou, a chystala se zavést zvláštní opatření proti „říšským“, ale částečně i proti „domácím“ Židům. Za této se situace se Werfel rozhodl i bez platných víz uprchnout s Almu do Španělska. Pronajatými auty utíkali dosud svobodným jihem země přes

Varian Fry v Marseille 1940. Foto archiv.

Bordeaux, Biarritz, Bayonne, Hendaye, St. Jean-de-Luz, Orthez a 27. června dojeli do Lurd. Werfelovi posléze dostali povolení k cestě do Marseille, kde hodlali požádat o výjezdní víza – a právě tam došlo k přelomovým událostem, díky nimž neskončili v rukou nacistů.

Jednak získali po osobní intervenci amerického ministra zahraničí průjezdní povolení pro Španělsko a Portugalsko i vstupní víza do USA. A jednak se objevil Američan Varian Fry, který slíbil, že je dostane z okupované Francie ven i bez visa de sortie, výjezdního povolení.

AMERIČAN S PENĚZI

Varian Fry se narodil roku 1907 v New Yorku v rodině wallstreetského finančníka a učitelky. V dětství prý nesnášel své křestní jméno a dobře si rozuměl s dědečkem Charlesem Fryem, ředitelem Dětského prázdninového domova v brooklynské čtvrti Bath Beach, kde trávili léto newyorští sirotci. Varian absolvoval literárněvědná studia na Harvardu, kde se svým spolužákem básníkem a spisovatelem Lincolnem Kirsteinem založili avantgard-

ní literární časopis *Hound & Horn*. Roku 1935 se jako novinář dostal do Německa a v Berlíně na vlastní oči viděl pogrom. O své zkušenosti napsal tehdy článek do *New York Times*. Později se stal šéfredaktorem edice *HeadlineBooks* vydávané Společností pro zahraniční politiku (Foreign Policy Association) a distribuované do amerických škol. Roku 1940 se zapojil do shánění finanční prostředků pro práci Tísňového záchranného výboru (Emergency Rescue Committee, ERC), který pomohla prosadit manželka amerického prezidenta Eleanor Rooseveltová a jehož cílem bylo získávat peníze i víza pro ohrožené evropské intelektuály a umělce. V rámci této činnosti se Fry vydal do Francie.

Do Marseille dorazil v srpnu 1940 s pověřením během tří týdnů kontaktovat dvě stě osob, jež se nacházely na americkém záchranném seznamu a kterým už bylo uděleno americké vízum. Nejprve si zřídil kancelář v hotelu Splendid, poté v místnůstce s krycím názvem Americké pomocné centrum a pustil se do

práce. Pražský rodák spisovatel Hans Natonek později v pamětech napsal: „Jako když v pošmourném ránu zazní první ptáččí nota, obletěla kavárny zvěst, že přijel jeden Američan s penězi a že pomůže.“ (Od téhož autora ostatně pochází úsloví: „Řekni, jak zacházíš s uprchlíkem, a já ti řeknu, kdo jsi.“) A Fry pomáhal. Do jeho kanceláře přicházeli antinacističtí, většinou židovští spisovatelé, malíři, vědci filozofové i hudebníci a žádali o pomoc pro sebe i své rodiny. Místo tří týdnů zůstal v Marseille třináct měsíců. Nakonec bojoval nejen s francouzskými, ale i s americkými úřady.

DOKLADY, NEBO ŽIVOT

Židovští uprchlíci potřebovali pro odjezd z Francie čtyři druhy dokumentů: vstupní vízum do cílové země, portugalské a španělské průjezdní vízum a výjezdní doložku. Často byli žádáni i o „osvědčení o dobrém chování“. Veškeré doklady muselo nakonec schválit gestapo, takže už samotná žádost o výjezd mohla přivést uprchlíky do koncentračního tábora. Proto nemohli žádat pod vlastními jmé-

ny, potřebovali padělané doklady. Fry kupoval na černém trhu nevyplněné vichistické občanské průkazy a jeho spolupracovník, rakouský karikaturista Bill Freie (proslavil se pod jménem Willi Spira), je opatřoval falešnými razítky. Když mu došla víza, naléhal Fry na americký konzulát, aby je vydával nad rámec stanovené kvóty, nebo se snažil získat vstupní víza jiných zemí.

V Marseille Fryovi pomáhala americká malířka a architektka Miriam Davenportová, mladý berlínský rodák, ekonom Albert O. Hirschman a mladík jménem Leon F. Ball, zvaný též Dick Ball. Uprchlíky, vybavené falešnými dokumenty (nebo i bez nich), naváděli přes francouzskou hranici do Španělska a poté do neutrálního Portugalska, odkud vyjízděly lodě do USA, nebo jim pomohli (v přestrojení za demobilizované vojáky), aby mohli odplout do francouzské kolonie na Martiniku a poté do Ameriky.

Fryovo centrum se zabývalo asi patnácti tisíci případy, k vycestování pomohlo zhruba čtyřem tisícům osob a přímo jich vyvedlo ze země do bezpečí na tisíc. Seznam osobností, které Fry a jeho spolupracovníci zachránili, je úctyhodný. Kromě Franze Werfela a jeho ženy Almy zahrnuje například filozofku Hannah Arendtovou, malíře Marca Chagalla, Marcela Duchampa a Maxe Ernsta, sochaře Jacquese Lipschitze, spisovatele Liona Feuchtwangera, Arthura Koestlera, Hanse Natonka, Alfreda Polgara, Hanse Habeho, Heinricha Manna a Gola Manna, historika Bruna Strausse, historika a novináře Konrada Heidena, nakladatele Kurta Wolffa a jeho ženu Helen, fyzika Fritze Kahna, ale také třeba hudebního skladatele Bohuslava Martinů.

PROTI VŠEM

Stejně jako jiní zachránci si Fry v krizové situaci v Marseille zoufal nad byrokratickými nařízeními a rozčilovalo ho, že místní konzulové na nich lpějí a řada z nich vyřizuje žádosti o víza pomalu. Výjimku tvořil po jistou dobu americký vicekonzul, jenž vydal legálně i nelegálně tisíce viz. Fry na sebe posléze přivoloval pozornost francouzských úřadů. Během návštěvy maršála Pétaina v Marseille v prosinci 1940 vyslyšela Frye policie a do protokolu pak zapsala, že se jedná o člověka, který „pod záminkou emigrace chrání cizince pochybné morálky a politických názorů, které se neslučují s postoji francouzské vlády“.

Tyto formulace a potíže s policií zase znepokojily americkou vládu. Američtí diplomaté ve Francii doporučovali, aby byl Fry ze země odvolán – americký generální konzul ho podezíral ze sympatií k levičákům a obával se, že by s jeho pomocí mohli do USA pronikat komunisté. Varoval ho, aby s ilegálními praktikami přestal, jinak že bude zatčen. V lednu 1941 nařídilo ministerstvo zahraničí Spojených států, aby mu konzulát neprodloužil pas. Fry přesto ve Francii zůstal a pokračoval v práci. V září 1941 ho francouzská policie zatkla a na základě obvinění z podvrtných aktivit a sympatií ke komunismu ho jako „nežádoucího cizince“ eskortovala na francouzsko-španělskou hranici.

PO NÁVRATU

Po nuceném návratu si Fry své zážitky a špatnou zkušenost s francouzskými i americkými úřady nenechal pro sebe. V prosincovém vydání listu *The New Re-*

Varian Fry a Marc Chagall v Gordes. Foto archiv.

public, pro který pracoval, napsal burčující text nazvaný *Masakrování Židů v Evropě*. Mj. v něm píše: „Existují věci tak strašlivé, že jim slušní muži a ženy nebudou moci uvěřit, tak hrůzné, že civilizovaný svět před nimi couvá. Právě takové jsou nedávné zprávy o systematickém vyhlazování Židů v nacistické Evropě... Můžeme nabídnout útočiště, a to hned, bez odkladu a okolků těm několika málo šťastlivcům, kterým se povedlo utéct z árijského pekla. V proceduře udělování viz se vyskytují byrokratické průtahy, které doslova odsoudily k smrti spoustu oddaných demokratů... Je to výzva, kterou nemůžeme a nesmíme ignorovat.“

Fry už pro ERC nesměl pracovat, ale jednotlivci, kteří záchranu ohrožených osob financovali, si uvědomili, že jeho práce ve Francii byla v mezích možností skutečně úspěšná. Roku 1944 najali Frye

znovu, aby neoficiálně pomáhal Rooseveltově administrativě s dalším záchranným programem, nazvaným Válečný výbor pro uprchlíky (War Refugee Board) – v jeho službách působil v Maďarsku Raoul Wallenberg. Fry vydal roku 1945 o svých zkušenostech ve Francii knihu, již nazval *Vydání na příkaz* (Surrender on Demand). Nadále pracoval jako novinář, redaktor, působil i ve filmové produkci.

Nicméně Fryův poválečný život úplně šťastný nebyl a na svou záchrannou misi vlastně doplatil. Mohl pracovat i publikovat, ale jako člověk podezřelý ze sympatií ke komunismu byl v hledáčku FBI. Lidé, které zachránil, řešili své problémy, na projevy vděčnosti nebyla nejvhodnější doba. Navíc představoval Fry pro americké úřady ztělesněnou výčitku: Proč nedokázaly zachránit víc ohrožených? Stejně jako jiného, známějšího posla tragických zpráv důstojníka Jana Karského, který pronikl až do varšavského ghetta, ho až do konce života trápil pocit, že pro evropské Židy dokázal udělat pramálo. Trpěl psychickými problémy, dostal žaludeční vředy. Zemřel 13. září 1967, měsíc před svými šedesátými narozeninami.

Fryovy činy ocenili vládní představitelé až na sklonku jeho života, kdy mu roku 1967 francouzská vláda udělila Čestnou legii. Po-

smrtných ocenění bylo více: v devadesátých letech minulého století získal Eisenhowerovu medaili svobody, Jad vašem mu udělil titul Spravedlivý mezi národy a Stát Izrael čestné občanství. Na počátku nového tisíciletí bylo náměstí před americkým konzulátem v Marseille pojmenováno Place Varian Fry (následovala ulice v oblasti bývalé Berlínské zdi a ve Fryově rodném městě Ridgewoodu), v říjnu 2007 uctila sté výročí jeho narození americká Sněmovna reprezentantů. O jeho aktivitách vznikly filmy, biografie, zmiňují ho několikery memoáry.

A Franz Werfel? Ten Variana Frye snad vnímal jako zázrak, který mu poslala svatá Bernadetta, u jejíhož pramene sedával v Lurdách a které přislíbil, že pokud se zachrání, napíše o ní knihu.

ALICE MARXOVÁ

Jiří Daníček

STYKY A ZNÁMOSTI

Když přišel Leo Bloch do jídelny v námořnickém stejnokroji, vyvolalo to senzaci. „Lod' ahoj,“ vykřikl pan Strauss. Pan Oplatka se zase postavil nad nedojedenou polívku a salutoval. Salus, jemuž se pro jeho rudou tvář za zády říkalo vepřová hlava, se dokonce pokusil zatroubit jako parník. A dámy, kterých byla v penzionu pro starší a osamělé velká převaha, se při písni *Až se, chlapče můj, ke mně do přístavu vrátíš zas*, již s citem začala zpívat paní Šmolková, zvedaly ze židlí a pohupovaly v bocích. Zkrátka senzace.

Leo tu byl dobře znám, po dva roky v penzionu místo vojenské služby působil jako pomocný ošetřovatel, někdy i číšník a více méně děvče pro všechno. Chodil sem na obědy i potom, co mu náhradní vojna skončila. Jednak mu účtovali dál režijní cenu, a pak měl většinu lidí, kteří tu trávili poslední část svého života, docela rád.

Časem vyšlo najevo, že je to v podstatě milý a slušný chlapec, který je navíc ochoten poslouchat příběhy ze života, odehrávající se v pro něho pradávčných dobách. Vypravěči ho do svých uplynulých životů postupně zahrnují a skrze to na určitý způsob adoptovali. Z toho titulu mu také dávali ponaučení a napomenutí, jaké rodiče dávají svým dětem nebo, což v tomto případě odpovídalo víc, vnoučatům.

„Leo,“ řekla paní Weisová, když se rozruch trochu utišil, „můj Arpád sloužil v Triestu v erste Weltkrieg u mariny, spoustu let tam plaval a já tu na něj pořád čekala a čekala, a on se nevracel...“ Hlas jí přeskočil a paní Weisová se rozplakala. „On byl velkej fešák,“ vzlykala a utírala si nos kostkovaným kapesníkem.

Debata v jídelně se stočila na Weltkrieg a podobné vzdálené skutečnosti a Leo si mohl sednout ke stolu pro personál a najíst se. Trochu litoval, že se nestačil převléknout do civilu, jak měl původně v úmyslu. To by ale nestihl oběd. Hodinová polední přestávka mu tak tak stačila na cestu sem, jídlo a návrat do práce.

Námořníkem ovšem nebyl, nebo lépe řečeno byl, ale jen na dobu prázdnin a k tomu na Vltavě. Sehnal si na léto brigádu u firmy, která prostřednictvím černochů oblečených do námořnických uniforem lákala turisty na projížďku po řece na malých motorových lodích. Jak se stalo, že byl jako jediný, i když trochu podezřelý bílý muž angažován, je záhada, ale bylo to tak. Občas také lodičku řídil, a to bylo docela zábavné. Upozorňoval zákazníky na pamětihodnosti na březích a pak dostával zpropitné.

„Kdybych uměl líp anglicky,“ zakončil zdůvodnění své uniformy pro obyvatele penzionu, kteří obklopili jeho stůl, „vydělal bych si mnohem víc.“ A pak už utíkal a jen tak tak doběhl k lodičce, kde už tři černí kolegové čekali se svými turistickými úlovky. Byl stejně jako oni placen od kusu.

Na druhý den v poledne seděli u jeho stolu pan Strauss s panem Salusem, o něčem si povídali, a ani si nevšimli, že nad nimi už chvíli stojí.

„Lod' ahoj,“ prohlásil pan Salus.

„No že jdete,“ doplnil ho Strauss, ale znělo to přátelsky a tak se také oba pánové tvářili.

Vyšlo najevo, že se zamysleli nad jeho přáním ohledně lepší angličtiny. „Máme styky,“ přimhouřil oko Salus. „A známosti,“ doplnil Strauss.

Styky a známosti spočívaly v tom, že pan Salus měl v Londýně sestru. Straussovy známosti tak konkrétní podobu neměly, ale zato byl celý nápad z jeho hlavy. Ta sestra totiž byla v Londýně v obdobném penzionu jako její bratr v Praze a z dopisů, které ob-

čas posílala, Salus vyrozuměl, že tam mají velký nedostatek personálu.

„Vy tam zkrátka na rok na dva pojedete, budete mít práci, bydlení i nějaké peníze, a až se vrátíte, nikdo nepozná, že nejste Angličan,“ shrnul celou ideu její duchovní otec Strauss.

„Tedy podle řeči nepozná,“ upřesnil pan Salus. „Já Valli napíšu.“

V polovině září se Leo rozloučil s černými námořníky i s košer penzionem,

který přispěl tím, že napsal velmi doporučující dopisy, vypil kávu s panem Salusem i s panem Straussem a odjel do Londýna. Tam ho v Maoz bodejím – Útočišti osamělých přijali s otevřenou náručí. Leo byl trochu překvapen, když zjistil, že se situace opakuje. Stejně jako v Praze u mariny byl i tady mezi personálem, pokud si odmyslíme vedení, jediný bílý muž. Ostatní zaměstnanci tvořili Indové, Filipínci a dokonce i jeden Tibeťan, vesměs buddhisti. Milí a sympatičtí mladí lidé. Hovořili různými jazyky, ale co se angličtiny týkalo, mohl by je Leo ještě ledacos přiučit.

Ubytoval se v malé světničce v suterénu cihlového domku pár kroků od Útočiště, přihlásil se na policii, nechal si potvrdit potřebná povolení a začal pracovat. Provoz se tu moc nelišil od toho, co už znal z Prahy, a tak každodenní povinnosti brzy zvládl. Také tady si ho časem obyvatelé domova oblíbili a přijali za svého. Vyprávěli mu o svých osudech, o těch dávných

dobách, kdy byli i oni mladí a občas i šťastní. Zapisovali si ho na vycházky do blízkého parku nebo na malé nákupy, a protože nemohl všem najednou vyhovět, vznikaly v domově spory, které vedení vyřešilo zapisováním do seznamu. Leo Bloch byl časem jen na pořadník.

Největší nároky na něj vznášela Valerie Rawitzová, za svobodna Salusová. Všichni museli uznat a uznali, že nebýt jejího pragerbrudera, nebylo by ani Lea Blocha, a tolerovali, když je Valli občas předběhla. O procházky ani tak nešlo, paní Rawitzová ve svých skoro devadesáti vycházela už jen zřídkka, ale marnivá byla stále. Posílala si Lea pro šminky, pro síťované punčochy a občas i pro dámské spodní prádlo. Jednou se ho prodavačka zeptala, jestli si prádlo chce zkusit, a od té doby už paní Rawitzové podobné objednávky odmítal vyřizovat. Ale vycházeli spolu dobře a Leovi nevadilo ani její neustálé připomínání toho, že mívala „die schönsten Beine aus den ganzen Ungarn“, končící demonstrací, že ostatně ani dnes...

Po této stránce Straussova idea fungovala. Spornější už to bylo co do hlavního důvodu, pro který se Leo do Londýna vypravil, totiž s angličtinou. V Útočišti osamělých, kde trávil kromě dvou šabatů a dvou nedělí v měsíci každý den od osmi do pěti odpoledne a někdy ještě déle, angličtina hlavním jazykem rozhodně nebyla. O personálu už byla řeč. Takzvaní klienti představovali po lingvistické stránce zajímavý skanzen bývalé podunajské habsburské říše. Tady Rakousko-Uhersko trvalo akusticky dál a navíc většina obyvatel žádný společný jazyk ani nepotřebovala. Když někdo začal německy, odpověděl mu jeho protějšek maďarsky, třetí do toho vstoupil polsky, další rusky, také itaštinu bylo slyšet, jidiš, rumunštinu i ladino. A všichni si, alespoň v tom, o co šlo, dobře rozuměli. Angličtina se ozvala málokdy, většinou když někdo luštil noviny nebo nějaký návod a ptal se jidiš, co to znamená fag end nebo honeysuckle a tak podobně.

Na Lea mluvili zásadně česky, přesněji řečeno tím, co za češtinu považovali. A také od něho tento jazyk rezolutně vyžadovali. „Každý má mluvit

svou mamelošn,“ formulovala to za všeobecného souhlasu paní Rawitzová, „a v templu hebrejsky.“ Když se Leo snažil vysvětlit, že by se přesto rád naučil dobře anglicky, poučil ho pan Stern: „My všichni umíme *dobře* anglicky, vždyť jsme získali britské občanství, ale proto se ještě nemusíme asimilovat!“

„Jen se neodrodit,“ souhlasil Solomon báči, „v synagoze ještě tak jidiš, když je například draša.“

Vášnivě debaty, zda se kázání o šabatou může případně odehrát také v jidiš, se už Leo neúčastnil. Probíhala v maďarštině, a tam mu zatím ještě scházela slovní zásoba.

Když měl volno, vydal se občas do města, sám nebo s některým z buddhistů. Jezdil metrem, občas si dal čaj nebo také pivo a snažil se poslouchat, co si lidé říkají. Ale jak v Útočišti v podstatě všem rozuměl a za ten necelý rok se zdokonalil v mnoha jazycích, v Londýně a v angličtině se ztrácel, zapomínal i to, co už uměl, a někdy si nemohl vzpomenout ani na nejtriviálnější slovíčka.

Paní Rawitzová, které ho bylo líto, mu poradila, aby zašel do Hyde parku. „Já tam nikdy nebyla,“ přiznala se, „ale hovoří se tam prý od rána do večera a každý si může říkat, co ho napadne. O řeči tam není nouze,“ zamrkala na Lea a povyhrnula si sukni: „The most beautiful legs in all Hungary, not to mention England!“

Krátce před Roš hašana Leo ideu dokonalé angličtiny vzdal. Zašel za ředitelkou domova a oznámil jí, že se vrátí domů. Ta ho přemlouvala, aby zůstal ještě do konce svátků. „Mezi Novým rokem a Dnem smíření, vysvětlovala, „lidé v Útočišti vzpomínají a jsou hodně náchylní k depresím a zármutku. Vás mají rádi, a když odejdete, budou ještě smutnější.“

Leo, který neměl kam spěchat, se nechal přesvědčit. Ředitelka ho ještě upozornila, aby pečlivě zavíral domovní dveře a branku. „Stává se, že okolo Roš hašana se někteří lidé vydávají domů, i když žádný jiný domov než tenhle dávno nemají. Poslední takový případ se týkal pana Mullera. Bloudil celé tři dni bez jídla a dokladů po městě, než ho policie našla. To už si nepamatoval, kdo je, a v nemocnici, kam ho převezli, brzy zemřel.“

Nestalo se však nic. Roš hašana i Jom kipur minuly bez jakéhokoli incidentu a o Sukot se díky teplému babímu létu obědvalo, a dokonce i večerelo v prostorné dřevěné chatě s pootvřenou střešou. K Novému roku dostal Leo skoro od každého nějaký malý dárek, spoustu cigaret, zapalovače a také pozdrů na cigarety v podobě láhve od cinzana. Když se povolil šroubovací uzávěr, vyjel náhle z láhve zlatý válec, rozevřel se jako světla ohňostroje, v každém paprsku byla jedna cigareta, a ty dohromady vytvořily krásnou nikotinovou kytici. To všechno se dělo za doprovodu skrytého hra-

ciho strojku a melodie *Bei mir bist du shejn*. Celý domov se na ten div složil. A pak se celých sedm dní večer co večer ze suky ozýval tichý sborový zpěv: *Bei mir bist du...*

Tu písničku také obyvatelé Útočiště osamělých Leo Blochovi zazpívali, když je s kufrem v ruce opouštěl. Chtěl se ještě zvláště rozloučit s paní Rawitzovou, ale nebyla k nalezení. A protože, jak podotkl Solomon báči, „vlak nečeká, i když nikam nespěchá“, pro-

šel brankou, pečlivě ji za sebou uza-vřel, naposledy zamával a za chvíli zmizel v metru.

Když na King George street přestupoval, zdálo se mu, že na druhé straně nástupiště zahlédl někoho povědomého. Ale jeho souprava právě přijížděla, a tak nad tím mávl rukou a nastoupil do vagonu. Vtom mu to došlo: vždyť to byla paní Rawitzová! Vzpomněl si, co mu ředitelka vyprávěla o starcích, kteří se v této době občas vydávají na cestu k neexistujícímu domovu, i na konec, který potkal pana Mullera. „Tak proto jsem ji nemohl nikde najít a rozloučit se s ní!“

Na poslední chvíli stačil zase vystoupit a rozběhl se na protější stranu nástupiště, kde paní Rawitzovou zahlédl. Stařenka už ale mezitím nastoupila a Leo jen tak tak stihl naskočit do jednoho z vagonů. V další stanici vystoupil, a pokud souprava stála ve stanici, běžel podél ní a snažil se ji najít. V další stanici totéž. Těžký kufř mu překážel a hodně ho zpomaloval. Našel ji teprve v třetí stanici. Vystoupila a pomalu šla proti němu. Ale dívala se skrze něho a tvářila se, jako by ho vůbec neznala. Leo trochu znejistěl.

„Paní Rawitzová,“ řekl tiše, „kam jste se to vydala, vraťte se proboha do domova.“

Paní Rawitzová se začala třást. „Jako pan Muller,“ pomyslel si Leo a pokračoval: „Já vás tam doprovodím, ujede mi vlak, ale to nevadí, mohu jet později, nebo...“ Ale než stačil větu dokončit, dala se stařenka do křiku: „Pomoc, pomozte mi, chtějí mě okrást, gevalt, gevalt...“ Její vysoký hlas se nesl stanicí, lidé se zastavovali a brzy se kolem shromáždil menší zástup.

Jestli měl předtím Leo ještě nějaké pochybnosti, byl si teď už úplně jistý – gevalt bylo jedno ze slov, které paní Rawitzová používala ustavičně.

„Proč tu paní obtěžujete,“ zeptal se ho uniformovaný zřízenec, který odněkud přispěchal a postavil se mezi ně.

Leo začal vysvětlovat, že pracuje, tedy pracoval v Útočišti osamělých, a ta paní že je paní Rawitzová, která tam už léta žije a dnes se nějak dostala ven a ve městě zabloudila.

„To není pravda,“ rozplakala se paní, já se jmenuju Mary Rothová a už čtyřicet let bydlím v Horse street v Hum-pumfumu.

Zřízenec obě strany chvíli poslouchal, a protože nevěděl, čemu a komu má věřit, znejistěl a nakonec přivolal strážníka. Ten se v tom také nemohl vyznat. Zavolal posily a nechal Lea i paní Rawitzovo-Rothovou odvést na nejbližší komisařství. „Tam se to vysvětlí,“ oddechl si, když eskorta odjela vzhůru po pohyblivých schodech.

„Paní Rawitzová, to jsem já, Bloch z Prahy, z Moaz bodedim, řekněte, že mě znáte, oni nás pustí, já vás doprovodím a všechno bude zase v pořádku,“ snažil se Leo cestou ještě zachránit

paní Rawitzová, ale Mirjam Rothová. Také si pro ni za chvíli přijel její syn, vyhuboval jí, že nemá přece sama nikam chodit, rozčílil se, ale pak poděkoval komisaři, že mamince pomohl, že ji „zachránil“. „Ona nám to občas dělá,“ řekl omluvně. Nakonec zahrozil směrem k Leovi a matku si odvedl.

„Co s vámi,“ položil komisař Leovi řečnickou otázku poté, co si vyslechl jeho vysvětlení a sepsal protokol. Nechal ho odvést do vedlejší místnosti a zavolal do Útočiště osamělých. Tam mu ředitelka slíbila, že co nejrychleji přijede a potvrdí Leovu totožnost i výpověď. Také ona si ho pak směla odvést, a protože už bylo pozdě a místenky na vlak i na trajekt bylo nutno znovu objednat, rozhodla, že Leo pře-spí v domově a odjede až zítra nebo pozítří.

Nečekaný návrat Leo Blocha i důvody, které k němu vedly, vyvolaly v Útočišti osamělých velké nadšení a ovace.

„Valli Rawitzová už popletla hlavu jiným kapacitám, pane Bloch,“ volal Solomon báči.

„Vrátil se, neodrodil se ani neasimiloval,“ přisadil si pan Stern.

Ale paní Rawitzová, skutečná paní Rawitzová byla dojatá až k slzám. Vždyť Leo to všechno udělal pro ni, aby ji zachránil a vysvobodil z velkého nebezpečí. Oslava se protáhla, a i když už svátky skončily, nakonec došlo opět i na *Bei mir bist du shejn*.

Druhý den Leo odjížděl definitivně. Tentokrát se už s paní Rawitzovou loučil pro jistotu u vchodu do domova. Když za sebou zavíral branku, zavolala ho ještě zpátky.

„Leo,“ řekla s trochu zarmouceným úsměvem, „jak sis mě mohl s někým splést. Stačilo se přece té ženské podívat na nohy, a hned bys věděl, jak se věci mají.“

Ilustrace Jiří Stach.

nit situaci. Ale stařenka plakala a občas se na něj skrze slzy nenávisně podívala.

Na komisařství se to vysvětlilo. Vyšlo najevo, že paní Rawitzová není

WOLF WECHSLER Z OSOBLAHY

Pohřben v Úsově

Dne 30. září ve večerních hodinách uplyne 170 let od úmrtí **WOLFA WECHSLERA**, pohřbeného na židovském hřbitově v Úsově. Pocházel z Osoblahy a jeho potomci se rozprchli do různých koutů rakouské monarchie, takže na hřbitově je Wolf jediným pohřbeným příslušníkem rodiny. Hlavním zdrojem poznatků o jeho osobnosti jsou pozůstalostní spisy k úmrtí, které dokumentují zásadní fáze jeho života a popisují žijící členy rodiny a nabytý majetek značných rozměrů. Na základě těchto dokumentů lze podrobněji poznat Wolfův život. Pozoruhodným dokladem je i jeho náhrobek na židovském hřbitově v Úsově.

Z OSOBLAHY DO JANOVIC A DO ÚSOVA

Wolfovi předci zůstávají neznámí, jeho otce nezmiňuje ani úsovský náhrobek. Po celý život zůstal Wolf osoblažským familiantem, žil zde však jen do roku 1816, kdy odešel do Janovic u Rýmařova. Se svým původním působištěm nezpřetrhal vztahy. V Osoblaze vlastnil dům čp. 149 (pod novým číslem 147) a ve zdejší synagoze mužské sedadlo č. 39 a ženské sedadlo č. 14. Do jeho pobytu v Osoblaze se datuje jeho první manželství s Jittl Bluhdornovou, v němž se narodily nejméně čtyři děti.

V Janovicích u Rýmařova získal od Johanna hraběte z Harrachu do nájmu nejprve vinopalnu čp. 6. V dalších letech byl nájem postupně prodlužován, až byl rozšířen i na vrchnostenský pivovar. V Janovicích strávil Wolf nejaktivnější období svého života a svými obchody a prací ve vinopalně a v pivovaru dosáhl značného jmění. Už v závěru Wolfova pobytu se na nájmu spolupodílel jeho syn Moritz, hebrejským jménem Moše (v pramenech Moyses), který se po otcově odchodu stal jediným nájemcem pivovaru. V Janovicích zemřela kolem roku 1818 Wolfova první žena Jittl a jeho druhou manželkou se stala Babett z významné židovské rodiny Bellak. Z tohoto svazku pocházely další čtyři děti.

Poslední a nejkratší životní etapu strávil Wolf v Úsově. V roce 1839 převzal dosavadní povinnosti Emanuela Fleischmanna a nastoupil jakožto správce vrchnostenského pivovaru, který byl v majetku knížecí rodiny Liechtenstein. Během tohoto nájmu získal Wolf možnost bydlet v bednářském bytě v pivovaru. V závěru života už na něj doléhaly nemoci, nebyl proto pravděpodobně schopen zvládat

Židovský hřbitov v Úsově. Foto Jiří Daniček.

své povinnosti a žádal o úlevu z placení. Wolfův charakteristický rozřesený podpis se objevuje ve spisech už od jeho příchodu do Úsova a potvrzuje domněnku o jeho dlouhodobém onemocnění, o němž se ostatně zmiňuje i ve svém testamentu.

POSLEDNÍ VŮLE A NÁHROBEK

Testament Wolfa Wechslera byl za pomoci svědků sepsán 28. 9. 1845. Hned v jeho prvním bodu vyslovil Wolf přání, aby byl pohřben na základě židovských zvyklostí. Testament byl opatřen pečeti Wolfa Wechslera. Podle inventáře jeho pozůstalosti se v aktivech nacházelo jmění v hodnotě více než 9700 zlatých, v pasivech necelých 1900 zlatých.

Wolfovo jmění sestávalo z již zmíněných nemovitostí v Osoblaze i z hotovosti. V zapečetěném sáčku v zamčeném sekretáři bylo po jeho smrti nalezeno sto stříbrných tolarů. Velké množství majetku uložil Wolf do smě-

nek, obligací a dluhopisů. V této souvislosti je zřejmé, proč získal své příjmení Wechsler, nepochybně bylo založeno na jeho neobvyklých finančních aktivitách. V pátém bodu aktiv inventáře (veřejné obligace) figurují „*Rotschildische Loosen*“ s vypsány čísly i sériemi. Další kategorií jsou soukromé obligace a směnky, u nichž je připojen seznam dlužníků směnek a dlužních úpisů. Mezi jmenovanými jsou i rodinní příslušníci. V kategorii zlato, stříbro a cennosti převažují stříbrné předměty, např. svícen, poháry, přílbory, v domácnosti však byla i řada méně hodnotných měděných a železných věcí.

Jedním z bodů pozůstalostního inventáře jsou knihy, avšak není zde uvedeno žádné ocenění, takže je pravděpodobné, že se v rodině nenacházely. Zajímavou skutečností, uváděnou pouze v testamentu, je odkaz svitku Tóry se stříbrným náčiním, které Wolf věnoval svému nejstaršímu

synovi Moritzovi. Naskýtá se hypotéza, že Wolf používal Tóru k soukromým modlitbám ve své domácnosti za přítomnosti dalších devíti Židů. Přicházelo by to v úvahu například za předpokladu, že již nebyl schopen pravidelně navštěvovat synagogu. Tuto domněnku podporuje zjištění o Wolfově špatném zdravotním stavu.

Wolf Wechsler zemřel 18. 10. 1845 večer v úsovském domě čp. IV. Jeho hrob je v hrobové knize úsovského spolku Chevra kadiša evidován ve 24. řadě pod číslem 8. Wolfův náhrobní nápis byl celý vytesán v hebrejštině a jako datum úmrtí uvádí druhý den *chol ha-moed Sukot*, pohřeb se uskutečnil dva dny poté. Náhrobek vytvořila dílna v té době působící v Úsově a reliéf v horní části nese specifické rysy této kamenické produkce. Postranní části reliéfu zaplňuje postava lva a siluety stromů. Ústředním sdělením je datum úmrtí a pohřbu, které vyrůstá ze symbolu „*koruny dobrého jména*“. Epitaf pokračuje žalozpěvem nad Wolfovou smrtí a nářkem manželky a dětí nad ztrátou milované osoby. Akrostich tvořený prvními písmeny jednotlivých řádků náhrobního nápisu vytváří jméno a příjmení Wolf Wechsler. **IVA STEINOVÁ**

Náhrobek Wolfa Wechslera, 1845. Foto Iva Steinová.

PŘÍTEL A UČITEL

V červenci letošního roku zemřel Aleš Havlíček

Na začátku devadesátých let minulého století byly počítače, tedy stolní počítače, v Čechách vzácností. Zpočátku je většinou někdo přivezl ze zahraničí jako dar jednotlivců či institucí, kteří se rozhodli přispět k zvýšení technické gramotnosti, o níž se věřilo, že je pro rychlejší rozvoj po letech obnovené demokracie nezbytná. Redakce i celá nakladatelství hromadně přecházely na elektronické zápisy textů, pracovalo se s dosem, počítače na dnešní poměry neuvěřitelně dlouho nabíhaly, často zamrzaly a lidé přicházeli o spousty textů, které jim jednoduše mizely z obrazovky neznámým kam. Vyprávěly se o tom hrůzostrašné historie.

Tehdy, v roce 1990, jsme také v *Roš chodeš* museli (a také chtěli) přejít na počítače a do tiskárny odevzdávat zlomené stránky, nejdříve jen vytištěné na papíře a později i na blánách jako filmy. Počítače jsme brzy získali, také laserovou tiskárnu, ale zacházet jsme s nimi neuměli.

A tady vstupuje do příběhu Aleš Havlíček, který to jako Ing. a programátor s počítači uměl. K tomu byl bystrý a nadaný, takže když něco neznal, našel řešení vlastními silami. Znali jsme se z minulých let přes vydávání samizdatu i jinak, a tak jsem ho poprosil o pomoc. A on, přestože měl už nakladatelství a plno jiné práce, pomohl.

Pomoc spočívala zpočátku v tom, že jsme mu nosili jakž takž přepsané texty na disketách a on s nimi dále pracoval, lámal je do sloupců, dělal titulky a vlastně celou sazbu. Časem jsme jistě pokroky udělali a začali lámat texty sami, ale pro Aleše to bylo v důsledku možná ještě náročnější. Jakmile se vyskytl při lámání problém – a to bylo velmi často, volal jsem mu a on trpělivě znovu a znovu vysvětlo-

val, jak máme postupovat: Alt F2, Ctrl F8, F5, Insert... Spoustu hodin jsme takhle protelefonovali, ve dne i v noci, mnohdy i o půlnoci a později. Nikdy neodmítl pomoc a vlastně nikdy se ani viditelně (nebo spíš slyšitelně) nezlobil, když jsem se ptal podesáté na totéž. Když se potom stal vysokoškolským učitelem, to už v oboru antické filozofie, říkal jsem si, že tak byl odměněn za utrpení, které mu redakce *Roš chodeš* svou technickou zanedbaností dlouhodobě působila.

Učil rád, na FFUK i později na Univerzitě J. E. Purkyně, kde se stal děkanem Filozofické fakulty. Jezdil se svými žáky do Řecka číst starořecké texty na místech, kde se odehrával jejich děj, do Athén, na Krétu, do Théb. A žáci, přinejmenším ti, kteří s ním sdíleli vášně pro filozofii a klasické jazyky, ho měli rádi.

Nějak jsme se potřebné úkony nakonec přece jenom naučili. V dalších dvaceti letech už jsem Aleše vídal jen občas, ale vždycky rád a myslím, že to bylo oboustranné. Sledoval jsem však soustavně a pozorně, jak si vede nakladatelství OIKOYMENH, které Aleš spoluzakládal a řídil.

Vedlo si znamenitě, tedy ne jen znamenitě, ale úžasně, neuvěřitelně. Od roku 1991, kdy samizdatová edice vznikla v 70. letech 20. století začala vydávat oficiálně knihy v rámci Institutu pro středoevropskou kulturu a politiku, a zejména po roce 1996, kdy se OIKOYMENH jako občanské sdružení a nakladatelství pro teologickou,

religionistickou a zejména filozofickou literaturu osamostatnilo, v něm vyšlo na 500 titulů filozofické literatury od starověkých a antických děl až po současné autory. Aby bylo možné ocenit obrovitou práci, která se za jejich vydáním skrývá, je třeba si uvědomit, o jak myšlenkově složité a jazykově i překladatelsky náročné texty se jedná. Jistě, bez kvalitních spolupracovníků by se takové dílo nikdy nemohlo podařit, ale nepřehlédnutelný podíl – organizační i odborný – Alešovi patří. Jeho zásluha na tom, že máme ve spolehlivých překladech k dispozici reprezentativní výběr filozofických i náboženských děl i to podstatné z autorů domácích, je nesporná.

V OIKOYMENH vyšel celý Platon (21 svazků) a řada základních děl antických, středověkých i renesančních myslitelů, přes dvacet svazků spisů Jana Patočky, práce Heideggerovy, Jaspersovy...

Z židovských autorů a textů o judaismu jen namátkou: Lévinas, Arendtová, Bouretz, Durkheim, Flusser, Husserl, Jankélévitch, Lévinas, Popper, Strauss, Adorno, Benjamin, Bergson, Jonas, Wittgenstein. Je jich ještě mnohem víc.

Práce, na kterou je sto let málo. A přece, když Aleš Havlíček 22. července letošního roku neočekávaně

a náhle zemřel, bylo mu – chtělo by se říci pouhých – padesát devět. Jenomže žádných pouhých, ale dobře, čestně a pracovitě prožitých padesát devět let.

Byl to náš milý, laskavý a také vtipný a veselý přítel a kamarád. A učitel.

Aleš Havlíček debatujiící. Foto Přemysl Fialka.

Byl to náš milý, laskavý a také vtipný a veselý přítel a kamarád. A učitel.

jd

ZEMŘELA VĚRA SAUDKOVÁ

V pondělí 3. srpna zemřela ve věku 94 let paní Věra Saudková, překladatelka a dlouholetá redaktorka *Lidových novin*, nakladatelství Svoboda a Odeon, manželka překladatele Erika Saudka. V povědomí veřejnosti je ale známa jako „Kafkova neteř“, dcera nejmladší sestry spisovatele Franze Kafky Ottly. O malé Věře (či Věrušce) se slavný autor zmiňuje často ve svých listech Ottle, mj. jako o dítěti s „upřímným a čestným obličejem“. Když roku 1924 zemřel, byly Věře tři roky, na strýce si tedy přímo nepamatovala.

RODINA

Pamatovala si ale na své prarodiče, hlavně na dědečka, adresáta proslulého *Dopisu otci*, a hovořila o něm v několika rozhovorech. V jejích vzpomínkách to byl sice „vládný a žertující dědeček“, „matematický génius, který bavil svá vnoučata tím, že z hlavy sečetl klidně sedm několikamístných čísel“, ale v podstatě po „synově smrti zlomený člověk“. Samotný Kafkův dopis komentovala takto: „Myslím, že kdyby lidé uměli podobně psát, našly by se takové dopisy skoro v každé rodině. A kdyby se na mnohé rodiny použil kafkologický drobnohled, vy-preparovaly by se příšerné vztahy.“

Její vzpomínky také potvrzují vřelý vztah, který panoval mezi Otlou a jejím bratrem. Díky nim lze rekonstruovat život Kafkových sester v třicátých letech, kdy se o literární práce F. Kafky zajímal jen omezený počet znalců, i atmosféru v Otlině nevydařeném manželství. V březnu 1997 paní Saudková souhlasila s tím, že poskytne *Rch* rozhovor (viz 4/1997). Vzpomínám si, jak hodně té elegantní a štíhlé dámy, která kouřila cigarety ze špičky, záleželo na tom, aby o svém otci nemluvila špatně. „Tatínek byl z generace zdatných a statných Čechů, kterým dal vznik republiky obrovskou šanci. Byl schopný, šikovný a ctižádostivý, svět mu ležel u nohou. Začal si budovat kariéru a ta židovská žena, navíc dost originální, byla čím dál víc určitou překážkou v jeho úspěšné dráze. Manželství nebylo šťastné a nakonec skončilo rozvodem.“ Oporou v těžké

době druhé republiky byl Ottle Max Brod, „malý, hrbatý, strašně elegantní, pečlivě oblečený, dvorný“. Kvůli rozvodu (v srpnu 1942) však nebyla Otlta chráněna a musela do koncentračního tábora; její dcery čekalo „jen“ totální nasazení. Věra a její sestra Helena pracovaly jako míšenkyně ve velkostatku na Julisce, spolu

Věra Saudková. Foto Věra Koubová, 2001.

s nimi Ljuba Hermanová. V pozdějším rozhovoru (z roku 2011 pro týdeník *Reflex*) už paní Saudková mluvila o otci spontánněji (a kritičtěji).

ZA VÁLKY A PO NÍ

Za války zavraždili nacisti 45 členů Kafkovy rodiny. V Čechách přežily jen Věra a její sestra Helena, v emigraci pak Marianna, dcera Valli, a Ellina dcera Gerta. Během války se Věra Davidová od otce odstěhovala a žila se svým budoucím manželem Karlem Projsou. Po fingované sebevraždě se u nich skrýval spisovatel Jiří Weil. Po válce čekala, že se Otlta vrátí: „My jsme se s Helenkou čtyři roky po válce buď jedna, nebo druhá střídaly doma, aby tam pořád někdo byl. Čekaly jsme u dveří, po ruce připravené šaty a boty, až se otevřou dveře a přijde maminka.“

Věra začala pracovat v Syndikátu českých spisovatelů jako sekretářka a tam se seznámila se svým druhým manželem, překladatelem Shakespea-

rova díla Erikem Saudkem, s nímž měla pět dětí. Saudek tragicky zahynul v Bulharsku, utopil se. „Vrátila jsem se s dětmi do Prahy,“ vzpomínala paní Saudková roku 2011, „a každé ráno jsem se pak chodila ptát na nádraží, jestli vlak ze Sofie přivezl rakev. Nádražáci vtipkovali: Ze Sofie nikdo, ale z Podmokel nám přivezli nějakého lesníka, toho nechcete?“

Překládala z němčiny a svým jménem „pokrývala“ překladatele, kteří oficiálně pracovat nemohli (mj. Sergeje Machonina a Růženu Grebeníčkovou).

BEZ PUBLICITY

Upřímně přiznala, že nebyla velkou čtenářkou Kafkova díla: „Vždycky se při četbě kárám, že mi to málo říká nebo že tam čtu něco jiného, než Kafka napsal. Jsem nesvá z toho, že mu nerozumím, jak bych měla. Šílenství, které kolem Kafky panuje, je mi protivné.“ Hodně ostře kritizovala kafkology a některé bizarní výklady spisovatelových textů. V době totality na ni navíc zahraniční badatelé přivolovali pozornost Státní bezpečnosti. „Mě teď poprvé v životě nepronásleduje strach ani z gestapa, ani z policie,“ řekla roku 1997. Žádosti o rozhovory až na výjimky odmítala – včetně americké televize nebo polského spisovatele Mariusze Szczygiela, který svou saudkovskou anabázi vtipně popsal v knize *Gottland*. Asi věděla, že by ji čekaly stále tytéž otázky a ona by musela stále stejně odpovídat a jítřit bolestné vzpomínky. Navíc zřejmě upřímně nestála o publicitu, nechtěla se proslavit jako „Kafkova neteř“. Nenapsala memoáry, veřejně nevystupovala, až když jí bylo téměř devadesát, vznikl o ní v rámci cyklu *Neznámí hrdinové* dokument pro Českou televizi; ale jak sama řekla, „svou neochotou a nepřívětivostí raději všechny odrazovala“.

„Už skoro nic nepotřebuji, všech věcí se zbavuji,“ vysvětlila mi tehdy v devadesátých letech, když ještě bydlela v bytě v ulici Ve Smečkách. V pokoji měla jen psací stůl, pár knih a křeslo. Brzy poté se přestěhovala k dceři do Bílkovy ulice, do domu, který pro své dcery koupil dědeček Kafka, aby děvčata zajištil. V tomto domě také zemřela.

(am)

SVĚDKOVÉ BUDOUCÍHO ČASU

Devět esejů o židovských myslitelích 20. století

Jednou z publikací, kterými nakladatelství OIKOYMENH obohatilo překladovou literaturu týkající se judaismu, je třídílná práce francouzského filozofa Pierra Bouretze Svědkové budoucího času. Autor v sérii devíti rozsáhlých esejů interpretuje myšlenkový vývoj významných židovských myslitelů 20. století Hermanna Cohena, Franze Rosenzweiga, Waltera Benjamina, Gershoma Scholema, Martina Bubera, Ernsta Blocha, Leo Strausse, Hanse Jonase a Emmanuela Lévinase. Důraz klade zejména na otázky, týkající se židovské identity: zjevení, zákona, naděje a spásy. Na víc než tisíci stranách můžeme sledovat, jak si jednotliví autoři „zachovali nebo osvojili snahu nepodvolit se danému světu, soudu dějin a údajnému zhroucení všeho nadmyslového“. Naše ukázka, kterou chceme zároveň připomenout zásluhu zakladatele nakladatelství OIKOYMENH Aleše Havlíčka, je z autorovy předmluvy k celému dílu.

Jestliže autoři shromáždění v této knize dokázali současně promýšlet „temnou dobu“ i vydávat „svědectví o budoucnosti“, vděčí za to tu hlubší, tu mělčí

Hermann Cohen.

ráně, kterou jim zasadila myšlenka spásy a jejíž stopu lze rozeznat v jejich dílech. Z vrcholů pojmového trojúhelníka pravého monoteismu, s jehož pomocí Rosenzweigova

Hvězda vykoupení

nabídl systém moderního judaismu, byly na výběr i druhé dva body. Jistá pozornost je věnována stvoření: Cohen i Strauss podávají interpretaci jejího popisu, první ve snaze předvést universalismus židovských pramenů, druhý s cílem vyměřit vzdálenost, která tento text dělí od řeckého pojetí počátků; Scholem v rapočátečním „rozbití nádob“ spatřuje ohromné božské drama, zachycené v kabale, které končí „nápravou světa“ – již Jonas rekonstruuje ve snaze najít pojem Boha po Osvětlení. Zjevení a zákon, který nastoluje, se stane terčem jisté skepse: Cohen ji zahání tím, že principy zákona staví do blízkosti zásad rozumu,

zatímco Strauss naopak Rosenzweiga a Bubera upomíná, že Tóra není lom, ze kterého by mohl každý nabrat kameny pro vlastní chrám. Přesto se ale jako nej-

Franz Rosenzweig.

pohostinnější jeví kategorie vykoupení, pro niž různé vrstvy tradice –

OČEKÁVÁNÍ SPÁSY

biblické, talmudické, filozofické, mystické – hledaly náležitý výraz. Do jejího slovníku patří svoboda a mír, poznání a moudrost, završení a dokonalost. Časuje se v budoucnosti.

Již v epoše talmudických mudrců se začal o slovo hlásit pocit, u kterého bychom čekali, že ve světě radikálně zbaveném iluzí a plném nepopsatelného utrpení převládne: „všechny určené dny minuly“ (*Sanhedrin*, 97b). Talmudické písemnictví ale zároveň předkládá repertoár výroků dostatečně disonantních na to, aby si podmanilo každý sluch dostatečně vnímavý k tomu, co od Mesiáše nutno očekávat: „tři věci přicházejí, aniž bys je čekal: Mesiáš, nalezená věc a bodnutí štíra“ (*Sanhedrin*, 97a); „Davidův syn se dostaví buď v pokolení naprosto neviném, anebo v pokolení beze zbytku provinilém“ (*Sanhedrin*, 98a); „tvář tohoto pokolení bude tvář psa“ (*Sanhedrin*, 97a); „kdyby děti Izraele obezřetně dodržovaly dva sabaty“ (*Sabat*, 118b); „dnes, pokud uslyšíte jeho hlas“ (*Sanhedrin*, 98a). Naděje, že nadejdou dny Mesiáše, v průběhu židovských dějin nikdy

Walter Benjamin.

zcela nevyhasla a působila jako balzám na „dlouhý čas a nadvládu barbarských národů“ (Maimonides), jako útěcha v útrapách Izraele (Semuel Usque) nebo jako předznamenání „ideální mravnosti“ (Cohen). A zpráva, že se bezprostředně blíží epocha spásy – byť za cenu rizika, že se „láska probudí příliš brzy“ (*Ketubot*, lila) a nastanou velká nebez-

pečí –, také projasňovala židovskou existenci mezi těsnými zdmi ghetta, živila naději v dobách, kdy se sebevražda jevila stále lákavěji, dovolovala zahlédnout svobodu, která anticipovala imaginaci revoluční moderny.

Očekávání spásy, zrozené na troskách chrámu a upevněné vzpomínkou na Bar Kochbovo povstání, se brzy stala pramenem jisté naukové antinomie, jejíž odezva doléhá až do současného myšlení. Cítíme u Benjamina záchvěvy očekávání „Mesiáše konce času“, který vyvolá apokalyptický zlom dějin, přinese naději těm nejzoufalejším a vyřeší aporii mezi dialektikou přírody a revoluce, ve které bloudí marxismus. Ovšem při srážce s těmito představami, u kterých vždy hrozí, že podnítí k nezkrotným úvahám, najdeme v současnosti také stopy Maimonidovy snahy kodifikovat naději, zafixovat ji a zbavit ji její výbušnosti: buď si jist, že Mesiáš přijde, ale neprováděj žádné výpočty a nesnaž se ten den uspišit. Tento postoj se znovu vynořuje v Cohenově eschatologii všeobecného míru, který rozšiřuje obzor míru Kantova až do doby, kdy skončí spory mezi říšemi. Týž podnět nutí také

Gershom Scholem.

Lévinase ujmout se výzvy a předložit myšlení spásy i v epoše šoa, byť by tím měl třeba přijmout pradávnou domněnku o totální válce

Goga a Magogu a zřící se jakékoli theodiceje. Vnímáme tak záblesk protikladu mezi dvěma formami spásné utopie: podle Cohena je spásná utopie politická a těsně souvisí s historickou zkušeností židovského lidu, podle Lévinase je věcí ducha a poskytuje rozumové zdůvodnění pro ideu světa, „jež žádné oko nespátřilo“ (*Sanhedrin*, 99a). Mezi oběma se stře široké spektrum možností, pole, na kterém mohou myslitelé, jimž je společná vůle nesmířit se se světem a s dějiny, vztyčit příslib budoucnosti.

SPÁSA A DĚJINY

Zbývá otázka dialektiky, díky které pronikla myšlenka spásy do dějin. Jejím tajnému působení zasvětil Scholem valnou část svého díla a za její bytostnou formu považuje to, že zkomatěným domem judaismu často prohnala proud čerstvého vzduchu, avšak její ničivá prudkost ji mnohdy uvedla na pokraj

zkázy. V pracovním historika se jako exemplární jeví sled událostí, který vede od vyhnání ze Španělska, na dlouhou dobu nejtrýznivější židovské trauma, po ztroskotání oné fascinující podivnosti, již bylo sabatiánské hnutí. Zde se ukazuje, že právě kabala dokázala oproti všem ostatním myšlenkovým a vyjadřovacím stylům nejlépe promě-

Martin Buber.

nit současný úpadek v cosi nového a pozdvihnout ho na symbolickou úroveň dramatu Boha vyhnaného do světa a jeho nápravy – ale také tu lze sledovat, jak se v ruce kohorty mesiáše-odpadlíka mění původní pronikavé představy v hrubé povely k porušování zákona a k sestupu do zla s cílem urychlit proces osvobození. Víme ale také o moderních návratech spásného nadšení, například v revolučním diskursu, který se snaží zbavit jeho šedi onen materialismus, ze kterého Hans Jonas činí archetyp oběti budoucích pokolení. Sám Scholem se (tentokrát v laboratoři současnosti) snaží vstřípnit sionistickému hnutí imunitu vůči sklonům mást politikou svéprávnost s vykoupěním – a tuto moudrost s ním sdílí Leo Strauss při zamyšlení nad týmiž událostmi i Lévinas ve svém soudu nad Státem Izrael.

VĚRNOST TRADICI

Zrod „svědků budoucnosti“ vprostřed „vyprahlé pouště německého judaismu“ (Scholem) v sobě nejrozličnějšími způsoby a na rozdíl od předchozí generace spojuje oddanost s utopií. Když učenci,

Ernst Bloch.

kteří ztělesňovali ducha „pokolení otců“, chápali, že je nezbytně nutné navrátit judaismu, jemuž hrozilo zničení vprostřed národů, jeho identitu, činili to jazykem své doby a zapsali jeho dějiny s cílem vyhradit mu místo v Dějinách. Záměrně se tak rozešli se způsobem, jak Židé odedávna prožívali čas své zkušenosti, napjatý mezi připomínkou minulosti a očekáváním budoucnosti. Z dlouhodobé perspektivy židovského vědomí vlastní identity lze příspěvek těchto autorů shrnout násled-

ovně: „Historie přestala být posluhovačkou špatné pověsti, kterou člověk sem tam – ale jen se zdráháním – strpěl. Nyní si sebejistě razí cestu až doprostřed scény a drze se tu hlásí o svá práva.“ Monumentální díla otců-zakladatelů „vědy o židovstvu“ se mohly směle měřit s nejslavnějšími reprezentanty německé historiografie, která jim konečkonců stála za vzor. Vyškrtávali ale vše, co se jim na židovské existenci jevílo jako nevhodné k expozici, ochotně se zřekli národní dimenze historické práce a konečně se opírali o napůl přiznaný, napůl tajný předpoklad, který vysvitá z výroku přisuzovaného Moritzi Steinschneiderovi: „Zbývá nám splnit jediný úkol – totiž zajistit všemu, co se z judaismu do dnes zachovalo, důstojný pohřeb.“

Předpoklad tohoto typu – jak diskrétně podotkne H. Cohen na adresu H. Graetze – a s ním spjatá atmosféra soumraku jsou pro historickou vědu, jejímž jediným cílem je objektivace minulosti, charakteristické. Posun Cohenova snažení od kritického oživení Kantova systému k *Náboženství rozumu z pramenů judaismu* vytyčuje pole pro

Leo Strauss

nové pojetí filozofické věrnosti tradici, jak o ně bude usilovat Rosenzweig, Lévinas i Strauss, ovšem ve víře, že je současně nutno nově promyslet dějiny filozofie, zpochybnit její nejnovější program anebo proti němu postavit do kontrastu středověké osvícenství. Z autorů, kteří přišli do přímého styku s historismem, je Scholem nepochybně nejprozíravější, a to díky ostrosti, s níž vnímá dialektiku utopické touhy. Revolta, kterou v berlínském období vede vůči otcům židovské historiografie, měla na mušce jejich tendenci balzamovat objekt, který považovali za mrtvý, a stavět se slepě k celým historickým vrstvám a zachovávat lhůstevnost vůči modernímu politickému židovství. Tato vzpoura je společná celé generaci mladých sionistických učenců, kteří posléze v Jeruzalémě uskutečnili svůj sen a vybudují dům židovských studií ve vlastní zemi s vlastním jazykem. Nicméně ještě před zničením celého evropského západu si Scholem povšiml několika puklin v onom mostě, který měl propojit jednotlivé epochy judaismu.

REKONSTRUKCE UTOPIE

Na rozdíl od většiny zakladatelských projektů moderní politiky chtěl sionismus zaručit historickou kontinuitu a zachovat si spojení s židovskou tradicí. Ovšem zároveň s tím, jak se blížila rozhodující chvíle, se také rozšiřovala trhlinka mezi těmi, kdo její vliv udržovali na minimu, jak bylo obvyklé v západní Evropě, a vystavovali tak Izrael riziku, že splyne s ostatními národy, a těmi, které starost o vlastní identitu dohnala až k představě, že konec vyhnání také přibližuje den vykoupěni.

Hans Jonas.

A ani po intelektuální stránce nebyl sionismus imunní vůči střetu mezi názorem, že iluze německých zakladatelů vědy o židovstvu šla ruku v ruce s iluzemi o asimilaci, a pocitem, že poddat se velkému sionistickému vyprávění může být příliš riskantní. S ohledem na tuto antinonii historického porozumění se rýsovala dvě východiska: uplatnit oblíbenou průpověď Abyho Warburga, že „pánbůh dlí v detailu“, vysvobodit se z pout monumentální historie a vdechnout život potlačovaným rysům židovské existence – anebo naopak nahradit to, co ztrácíme na schopnosti reflexe, na rovině metahistorie, na niž je zkušenost židovského lidu v porovnání se všemi ostatními národy jedinečná.

Tyto možnosti, ač po svém a poněkud mlhavě, rozeznal Walter Benjamin, avšak jeho „Teze o historii“ zůstaly nedokončené a k objasnění historikova *métier* nemohly valně přispět – snad leda tím, že podnítl ke vzácnému smyslu pro dialektiku jako u Scholema. Příčina tkví v tom, že v době, kdy asimilace k okolní kultuře nutně vedla k vnitřnímu zhroucení, představovala odborná historie v 19. století jediný prostředek, jak si vydobýt povědomí o identitě, a postupně získala status „víry ztracených Židů“. Nicméně otcové vědy o židovstvu chtěli vystupovat výhradně jakožto zapisovači vlastní minulosti, a zůstali tak v poutech obecně sdíleného přesvědčení o čiré historičnosti věcí. Pokud se následující generace chtěla této mentality zbavit, musela zrekonstruovat

(pokračování na str. 20)

EVROPSKÁ MAKABIÁDA 2015

V Berlíně se sešli židovští sportovci

Dlouho ohlašované a pečlivě připravované 14. evropské makabejské hry úspěšně skončily. Konaly se od 27. července do 5. srpna v Berlíně, zúčastnilo se jich 2100 židovských sportovců a sportovkyň z 38 zemí světa, pomáhalo 300 dobrovolníků (k nimž jsem patřila). Nejpočetnější delegaci mělo Německo (365), česká delegace patřila k těm nejmenším, ale byla to její první účast po dvacetileté pauze. Připomeňme ještě, že vůbec první evropská makabiáda se konala roku 1929 v Praze a ta poslední roku 2011 ve Vídni.

Oficiálně začaly hry dne 28. července v amfiteátru Waldbühne za účasti 15 tisíc diváků, zahájil je německý prezident Gauck. V rámci kulturního programu vystoupil například americký židovský zpěvák Matisyahu, německý muslimský zpěvák Adel Tawil, zahrál smíšený stočlenný orchestr mladých hudebníků z Izraele a Německa – v poměru fifty-fifty, jak řekla komentátorka – na počest padesátého výročí navázání diplomatických vztahů mezi Německem a Státem Izrael v roce 1965. Oficiální píseň her *Makabbi*

Česká delegace.

maratonu. Mezi českými reprezentanty byli sportovci z Židovské obce Olomouc, zástupci sportovního klubu Hakoach, Makabi Karlovy Vary a pražské židovské komunity. Ačkoli patřila česká delegace k nejméně početným, vybojovala čtyři medaile: v plavání zlato za polohovou štafetu na 200 metrů a stříbro ve štafetě na volný způsob; bronzovou medaili za půlmaraton a stříbro v triatlo-

nu. Nejvíce medailí (144) získali němečtí sportovci, druzí byli Američané (103) a Britové (75), Izraelci se s jednadeceti medailemi umístili na šestém místě. Kromě her se konala spousta doprovodných akcí, vždyť při makabiádě jde stejně o výkony jako o setkání Židů z celého světa. Uskutečnily se například dva přátelské sportovní zápasy v rámci programu *Let's play together* (kdy hráli účastníci makabiády proti známým sportovcům), nejprve zápas výběru fotbalistů s výběrem německých veteránů (DFB All Stars) a následovně basketbalový zápas opět mezi výběrem hráčů a klubem ALBA Berlin. V pátek 31. července se také uskutečnil pokus o zapísání do Guinnessovy knihy rekordů – o nejvíce účastníků šabatové večeře. Na šabatové hostině si pochutnalo 2322 lidí a k velké radosti všech byl rekord uznán.

Během soboty se konaly šabatové bohoslužby v reformní synagoze na Oranienburgstrasse, což byl před válkou největší berlínský chrám.

Jako dobrovolnice jsem dostala za úkol fotografovat, snímky zpracovávat a umísťovat je na Facebook. A bylo co fotit! Nálada byla opravdu výtečná – doufám, že je to znát i na těch fotografiích...

Text a foto LENKA HOFFMANOVÁ

Nadšení diváci.

chaj zazpíval berlínský židovský band Jewdyssee. Na zahájení dorazili motorkáři z Izraele, kteří přivezli makabejskou pochodeň. Makabejský oheň zapálila vnučka sportovkyň, která se nesměla zúčastnit olympijských her v Berlíně v roce 1936.

Ještě před zahájením her se konaly vzpomínkové akce k uctění zavražděných německých Židů v koncentračním táboře Sachsenhausen.

ČTYŘI MEDAILE

ČR reprezentovalo osm sportovců, a to v tenise, stolním tenise, plavání, triatlonu a půl-

SVĚDKOVÉ BUDOUČÍHO ČASU

(dokončení ze str. 19)

zlomové utopie a nejčastěji se přitom obrátila k filozofii – nikoli na způsob středověkého myslitele, který sní o syntéze, nýbrž prostřednictvím polemiky s těmi soudobými proudy, které vyhlášovaly konec veškeré transcendence.(...)

PROTEST PROTI DĚJINÁM

Úkol zachovat přítomnost minulosti a zároveň udržet představu nezavršené budoucnost judaismus plnil po celou svou existenci, veden příkazy zákona, prostřednictvím rituálu a v niternosti subjektivního času, oproštěného od přirozeného běhu hodin – což mu také zabránilo stát se světovým náboženstvím. Není však epocha sekularizace také dobou, kdy svět zvítězil nad judaismem? Historik to tvrdí v nevrtném přesvědčení, že tak se zkrátka věci vyvinuly, ať už to je pokrok, nebo úpadek. Jsme nuceni přiznat, že tradice je passé?

Zde představení filozofové tento názor odmítají. Sdílejí spolu přinejmenším přesvědčení, že pokud by snad člověk nakonec přestal považovat „svět za záhadu“ (Scholem), pak je se vším konec.

Dokážou tito myslitelé vlastními silami navrátit židovské tradici obsah, který by nepůsobil dojmem černokněžnických spisů, folkloru a strašidelného, nepochopitelného zákona? Ne všichni považovali tento cíl za svůj, anebo alespoň ne zcela. Tato kniha však chce ukázat, že je vždy přítomen v místech, kde se jejich myšlenky kříží, a to i přes všechny ostatní rozdíly. Tak lze pochopit, v jakém smyslu je lze považovat za „svědky budoucnosti“ v těch nejčernějších časech a v jakém smyslu zůstávají našimi současníky: naříkající žalobci právem dál vznášejí svůj protest proti dějinám a jako myslitelé chrání ideu horizontu, který se dějinám vymyká.

Pierre Bouretz: Svědkové budoucího času I–III. Vydalo nakladatelství OIKOYMENH v roce 2009, z francouzštiny přeložil Martin Pokorný, tři svazky, celkem 1156 stran, pevná vazba. Cena 1273 Kč.

IZRAEL: Proti mesiášům násilí

V srpnu si Izrael připomínal deset let od stažení z Gazy. V roce 2005 působilo jako přesvědčivý krok „jestřába“ Ariela Šarona, dnes ho většina Izraelců pokládá spíše za krok neblahý, který přivedl Gazu k vládě Hamásu a teroru. Pokračovala i debata o jaderné dohodě mocností s Íránem, která poběží tak dlouho, než dohodu schválí americký Kongres (má na to 60 dnů, takže asi do poloviny září). Ale společensky nejzávažnější téma přineslo násilí na samém konci července.

Nejprve 30. července napadl židovský útočník průvod hrdošti homosexuálů v Jeruzalémě a pobodal několik lidí (jedna z napadených, šestnáctiletá Šira Banki, v nemocnici zemřela, šlo tudíž o vraždu). A již následující noci zaútočili židovští teroristé zápalnými láhvami na dům v palestinské vesnici Duma. Na faktické rovině jsou výsledkem tří těžce popálených lidí (otec, matka, čtyřleté dítě) a jeden upálený (osmnáctiměsíční Alí Davábša). Na společenské rovině pak vyhrocení debaty, která už nějaký čas probíhá. V současnosti zesílila, a to v podobě úředních kroků i veřejné kritiky. Mluví se dokonce o židovském džihádismu – prostě o tom, že džihádistický teror živěný extrémním pojetím islámu už má svůj protějšek živěný extrémním pojetím judaismu.

TO NEJSOU NÁHODY

O hrozbě vycházející z řad extrémních, nábožensky i nacionalisticky motivovaných frakcí osadníků se píše už léta. Teď je víc než kdy jindy podložena fakty. Kdyby byly červencové případy násilí a teroru první, ojedinělé či spjaté s nějakým vyšinutým pachatelem, možná by tak obecně nerezonovaly. Snad by platily argumenty, že jde o exces, kdežto protizidovský teror Palestinců je systematický.

Známým příkladem takového teroru bylo 11. března 2011 vyvraždění rodiny Fogelů v osadě Itamar (palestínští útočníci zabili otce, matku a tři děti včetně tříměsíčního Chadase). Za zmínku stojí, že podle průzkumů tehdy dvě třetiny Palestinců útok rázně odmítly, třetina ho

schvalovala. Jenže od té doby se debata posunuje i do kontextu násilí samostatně židovského. Stačí k tomu bilance uplynulého roku.

V červenci 2014, po únosu a vraždě tři studentů ješivy na Západním břehu, židovští teroristé unesli a upálili (již omráčeného) šestnáctiletého Muhammada abú Chudajra (Roš chodeš 8/2014). Nebyla to odplata za něco, co dotyčný spáchal, tedy ve stylu „oko za oko“. Prostě sebrali ve východním Jeruzalémě náhodného a nevinného chodce, který šel o ramadánů před svítáním na bohoslužbu. Pachatelé byli identifikováni (posloužily kamerové systémy ve městě, na něž se jindy tolik

Zneškodněný Jišaj Šlisel. Foto archiv.

nadává) a zatčení, ale soudní proces ještě neproběhl.

Ani fanatik, který zaútočil na průvod homosexuálů v Jeruzalémě, neměl jiný motiv než napadnout ty, které nesnáší. Navíc vyšlo najevo, že Jišaj Šlisel byl za stejný útok na průvod hrdošti odsouzen již v roce 2005 na dvanáct let. Po deseti letech byl propuštěn a již tři týdny poté vraždil.

A další den upálili teroristé osmnáctiměsíční dítě v palestinské vsi Duma. Takto seřazené vypovídají případy o jisté atmosféře v jistém segmentu izraelské společnosti. Je to atmosféra, před kterou není imunní žádná společnost. I Česko si stále připomíná případ z Vítkova, kde v dubnu 2009 teroristé málem upálili dvouletou Romku Natálii Sivákovou. (Přežila, ale bude poznamenána na zbytek života.) A každá společnost takové činy i atmosféru nějak analyzuje a reflektuje.

TOTÁLNÍ LIDÉ PRO TOTÁLNÍ PRŮŠVIH

První izraelské reflexe byly dány spontánním zděšením. Politici navštěvovali v nemocnicích oběti útoku na rodinu Davábšů i na „duhový průvod“. Jejich odsouzení teroru bylo tak jasné, že ani odpůrci premiéra Netanjahua mu nevytýkali neupřímnost. Úřady přitvrdily už tím, že začaly na židovské podezřelé z teroru aplikovat administrativní vazbu (nepodloženu důkazy, ale jen trvajícím hrozbou násilí), kterou až dosud používaly jen vůči palestinským podezřelým. Ale přes to vše je zajímavější společenské naladění.

Servítky si nebere Ron Ben-Jišaj v listu *Jediot achronot*. Právě on razí výraz „židovský džihád“. Na rozdíl od jiných tvrdí, že nejde o zločiny z nenávislosti, ale o nábo-

žensko-mesianistický terorismus: „Páchají ho lidé, kteří ve vlastních očích jednájí v souladu se skutečnou Boží vůlí. Jinými slovy – je to židovský džihádismus, v každém detailu totožný s islámským džihádismem, až na to, že naštěstí nejde o masový fenomén.“

Jakkoliv je těch lidí jen hrstka, řekněme dvě stě, v tak malé zemi jako Izrael to stačí k názorovému rozdělení společnosti. A může to stačit i k vyvolání vnějšího konfliktu s muslim-

ským světem. Právě násilí sikarů, zělůtu z doby Druhého chrámu, prý vedlo k zániku tehdejší politické a náboženské spolitosti Židů a k cestě do exilu: „Mohlo by se to opakovat,“ varuje Ben-Jišaj.

Spisovatel David Grossman to shrnuje článkem „Vzpamatuje se konečně izraelská pravice?“ v listu *Ha'arec*. Jakkoliv je sám kovaný levičák, chválí Netanjahuovu reakci. Pouze se podivuje, že se Bibi diví židovskému násilí. Vždyť jeho podhoubí se ideově kultivuje už dlouho. Podle Grossmana elity židovského státu pomíjely, že židovská teroristická frakce vyhlásila tomuto státu válku, a proto s ní nebojují jako s nepřitelem. Jenže: „Vláda s nimi musí bojovat stejně jako s terorem Palestinců. Nejsou pro zemi méně nebezpeční. Nejsou méně odhodlaní. Jsou to ‚totální‘ lidé praktikující zásadu ‚všechno, nebo nic‘. A jak víme, totální lidé jsou schopní totálních omylů – třeba zahájit útok na měšity na Chrámové hoře.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

NESMRTELNÝ KOCOUR ...a další události

/Vybráno z českých médií/

„Miloš Kopecký trpěl řadou závažných chorob, které překonával s nesmrtelností kocoura,“ vzpomíná psychiatr Cyril Höschl. „Jedna však mezi nimi dominovala a tu sám považoval za ze všech nejhorší, za torturu, proti níž zlomená končetina nebo resekcce žaludku jsou jen drobné nepříjemnosti: maniodepresivita. Kdo by v tom vtipném, sarkastickém, vše s nadhledem glosujícím štramákovi hledal člověka souzeného obrovskými propady psychiky? Ví se, že pocházel z dobře situované rodiny. Otec kožešník vlastnil salon nedaleko Václavského náměstí. Matka, bývalá modelka, se později uplatnila jako kloboučnice. Přišla okupace, maminku Židovku deportovali do Osvětimi a synovi jako polovičnímu Židovi hrozil pracovní-trestní tábor. Nakonec jej předvolání v roce 1944 neminulo a poslední rok války stávil železnici v Bystřici na Benešovsku,“ píše se v LN v článku k nedožitým 93. narozeninám slavného herce (20. 8.) ■■ Až na vládní úrovni se řeší původně zcela nekonfliktní festival reggae a world music Rototom, který se koná každoročně ve Španělsku. Pořadatelé za těžko uvěřitelných okolností vyškrtli z programu zpěvák židovského původu, který si říká Matisyahu. To vyvolalo ohlas v médiích po celém světě. Hvězda reggae z New Yorku odmítla podepsat předem připravené politické prohlášení, které deklaruje podporu palestinskému státu, s odůvodněním, že se k politice nevyjadřuje. Španělské ministerstvo zahraničí uvedlo, že požadovat podpis pod prohlášení je proti mravnímu přesvědčení a zavání do diskriminací. Vše odstartovala propalestinská skupina BDS napojená na pořadatele festivalu. Ta bojkotuje izraelské zboží a Matisyahu prý v minulosti pronesl výroky, které jsou v rozporu s hodnotami festivalu, což má být „mír, rovnost, lidská práva a sociální spravedlnost“. (novinky.cz

19. 8.) ■■ „Kdyby došlo k nejhoršímu, tak koncentráky pro muslimy našťestí budou, ne bohužel. Řekli si o to sami.“ To jsou slova entomologa Martina Konvičky z Jihočeské univerzity, která před několika měsíci napsal na Facebooku. Extrémní rétorika jeho iniciativy „Islám v ČR nechceme“ jí pomohla získat na stejné sociální síti takřka 146 tisíc příznivců. Aktivista a bývalý novinář Adam B. Bartoš zašel ještě dál. Na svém Facebooku hlásí také „judaismus v ČR nechceme“. Jeho strana Národní demokracie svolává v poslední době poměrně pravidelné demonstrace proti přijímání uprchlíků. Na plakátech dvojsmyslně hlásí: „Správní tatínkové pilně cvičí, aby po každé trefili do černého.“ (novinky.cz 17. 8.)

■■ Když outsiderovi Marianu Kotlebovi (38) pomohli v prosinci 2013 voliči 55 procenty hlasů (jen čtvrtinová volební účast) do křesla župana Banskobystrického kraje, psal evropský tisk, že jsou tím zděšení i sami Slováci, zažívají prý zlé probuzení. Kotleba svou popularitu vybudoval na chvále slovenského státu i vyhánění Židů. Jeho oblíbeným tématem je domobrana proti Romům, organizuje pochody strachu proti jejich údajnému teroru, přičemž staví na tom, že mnoho jeho krajanů považuje Romy za bezpečnostní problém. Přesto slovenská politika, média i společnost ukazují, že se vůči němu dokážou celkem účinně vymezovat. K nejčastější metodě patří prostě ho ignorovat. (Týden, 17. 8.) ■■ Íránský jaderný program je hrozbou pro celý svět a dohoda tuto hrozbu jen prohlubuje, napsal izraelský ambasador Gary Koren v komentáři pro Hospodářské noviny. „Tato dohoda možná představuje naději, ale neexistují žádné garance, že ji Írán dodrží, a neexistuje zaručený způsob, jak ověřit, že mezinárodní společenství nepodvádí a nakonec neoklame,“ píše Koren. Připomíná, že i během vyjednávání

se Západem teokratický režim nepřestal vyzývat k zničení židovského státu, dodávat zbraně svým spojencům na hranicích s Izraelem a podporovat terorismus zacílený na Izraelce a Židy po celém světě. (aktualne.cz 14. 8.) ■■ Alespoň navenek to působí tak, že demokratický Izrael je nejbojkotovanější zemí na světě. Kromě známého hnutí BDS existují také iniciativy praktikující akademický a kulturní bojkot židovského státu. Nacisté se musí v pekle tetelit radostí. BDS je globální kampaň usilující přesně o to, co je skryto za její zkratkou: bojkot, stažení investic a sankce ve vztahu k Izraeli. Akademický a kulturní bojkot Izraele není jistě nutné blíže objasňovat. A snad ani to, že je to všechno postavené na hlavu. Izrael je normální demokratickou zemí, nedílnou součástí svobodného světa. Se všemi klady i zápory. Pokud někoho bojkotovat a ekonomicky sankcionovat za jeho politiku a chování k vlastním občanům, tak rozhodně ne Izrael. Do pomyslné fronty před něj by se vešlo tolik zemí a režimů, že by se všichni ti aktivisté museli nakonec za své pošetilé nápady Izraeli omluvit. (neviditelnypes.cz 14. 8.) ■■ Ve 14. století měli do Bzence přijít Židé, kteří tady vytvořili jednu ze svých nejstarších obcí na Moravě. „Jedním z důvodů, proč k nám přišli, byla důležitá poloha města, skrz které vedla frekventovaná obchodní cesta spojující Brno se severními Uhrami,“ píše v článku k tisíciletí města Bzenec deník.cz (12. 8.) ■■ Nebýt války, možná by se Alfred Offner také dostal do učebnic dějin výtvarného umění. Rumunský malíř byl kolegou Gustava Klimta, zakladatele skupiny Vídeňská secese. Před nacistickou hrozbou se ukrýval na poběžovickém zámku, kde zůstal ještě po válce. Během tohoto období vytvořil desítky portrétů místních obyvatel a tamější německé šlechty. Vzácné kousky získané z osobních sbírek, které nikdy předtím nebyly vystaveny, se alespoň na chvíli vrátily do Poběžovic, kde se rodily. Návštěvníci mohou díla obdivovat od minulé soboty, referuje Domažlický deník. (12. 8.) ■■ Záměr umístit v Přistoupim na budovu obecního úřadu pamětní desku připomínající skutečnost, že jde o bývalou synagogu, neprošel hlasováním zastupitelstva. Synagoga zde vznikla v roce 1842, za druhé světové války byla budova značně poničena a nakonec přešla do majetku obce. (Kolínský deník, 24. 8.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **125 lety, 18. září 1890**, se v Praze narodil dnes již pozapomenutý filmový a divadelní herec **ERNST DEUTSCH** (zemřel 22. 3. 1969 v Berlíně), v uměleckých kruzích známý též jako Ernest Dorian. V roce 1922 se Deutsch oženil s Annou Fuchsovou (1895 Praha – 1984 Berlín), dcerou pražského průmyslníka Arthura Fuchse, jejíž bratranec Herbert Fuchs byl manželem sestry spisovatele Franze Werfela, se kterým se Deutsch od dětství přátelil.

Na Starém Městě pražském prožil Deutsch celé dětství a dospívání, studoval gymnázium a hrál velmi dobře tenis, v kterém jednu dobu dokonce patřil mezi desítku nejlepších v monarchii. Nad sportem však zvítězila láska k herectví. Již roku 1914 debutoval v jednom z vídeňských divadel, po krátkém angažmá v Praze nastoupil do divadla v Drážďanech a jako uznávaný herec působil v letech 1917–1933 v různých berlínských souborech.

Po nástupu Hitlera k moci opustil Deutsch Německo a střídavě hrál v Praze a ve Vídni a také hostoval na řadě evropských scén (Brusel, Curych, Londýn). V roce 1938 emigroval před nacistickou hrozbou do USA. Po krátkém působení na Broadwayi hrál – od roku 1942 již jako americký občan – v hollywoodských filmech. Nedaleko jeho kalifornského domu se usadil i Franz Werfel. Po válce se Deutsch přes Paříž vrátil do Vídně, kde získal angažmá v Burgtheatru a krátce účinkoval i v tamním Národním divadle. Roku 1951 se přestěhoval do Berlína. V německé metropoli později také zemřel a byl pochován na tamním židovském hřbitově. Největšího ocenění se mu během kariéry dostalo roku 1948, kdy získal cenu na filmovém festivalu v Benátkách za hlavní roli ve snímku *Proces* (o událostech v uherském městečku Tiszaeszlár, kde byli roku 1882 Židé obviněni z rituálních vražd). Na jeho počest bylo přejmenováno divadlo v Hamburku-Uhlenhorstu.

Před **155 lety, 22. září 1860**, se v Sokolově narodil muzikolog a hudební

skladatel **HEINRICH RIETSCH** (zemřel 12. 12. 1927 v Praze). Jeho otec byl židovský notář a starosta města Karel Leopold Löwy. Syn přijal kvůli antisemitismu matčino rodné příjmení.

Rietsch absolvoval nejdříve gymnázium v Chebu (1878) a následně práva ve Vídni (1883), kde také začal pracovat jako prokurátor. Během studií práv a následného zaměstnání studoval ještě hudební vědu, mj. u Guido Adlera. Roku 1895 se na Vídeňské univerzitě habilitoval, a to mu umožnilo nastoupit na německou část pražské univerzity jako soukromý docent, později zde získal i vysněnou profesuru v oboru hudební vědy. Při

Ernst Deutsch. Foto archiv.

univerzitě založil institut hudebních věd, v jehož čele dlouho stál. Na prahu akademického roku 1927–1928 byl dokonce zvolen rektorem školy, ale během výkonu funkce zemřel. Několik let byl také ředitelem Německé společnosti pro komorní hudbu. Ve svém vědeckém díle se zabýval zejména estetikou a stylistikou v písňové tvorbě a zaměřoval se na hudbu barokní a romantickou. Ve vlastní skladatelské

činnosti však příliš úspěšný nebyl.

RADEK AUBRECHT

Před **75 lety, 15. září**, nastal po dvou měsících bojů obrat v letecké bitvě o Velkou Británii. Do bojů zasáhli i českoslovenští letci, radiotelegrafisti a mechanici, soustředění tehdy do 310., 311. a 312. letecké perutě Královského letectva, „Czechoslovak Squadron“ (ta čtvrtá, 313., vznikla v květnu 1941). V těchto jednotkách působila řada vojáků židovského původu, mj. letecké eso, slovenský stíhač Otto Smik (1922–1944), jenž se proslavil v době invaze. Minulý měsíc si Praha 13. srpna připomněla **70 let** od chvíle, kdy se letci vrátili z Británie domů. K uctění jejich památky se konala dvě pietní shromáždění: u památníku padlým letcům na dejvickém Vítězném náměstí a u památníku okřídleného lva na Klárově. Setkání se zúčastnili i veteráni, mj. Viktor Wellemín, jenž zasáhl do bojů u Tobruku a Dunkerque.

(am)

FRANZ WERFEL SLOVEM I OBRAZEM

Plakátová výstava v ulicích Prahy

V návaznosti na předchozí plakátové výstavy (připomeňme třeba *Karel Poláček slovem i obrazem* k 120. výročí narození; *Franz Kafka slovem i obrazem* k 130. výročí narození či *Bertha von Suttner slovem i obrazem* k 100. výročí úmrtí) oživí Eugen a Zuzana Brikciusovi „pouliční galerii“ při příležitosti 70. výročí úmrtí pražského rodáka, básníka **FRANZE WERFELA**.

Na vyznačené trase vedoucí Prahou 1 budou na čtyř plakátovacích sloupech a panelech vylepeny „slovo i obraz“. Jako v předcházejících leporelech bude „slovo“ pojato nejen informativně, ale i literárně (úryvky z mistrových děl). Stejně dopadne „obraz“: jedná se o reprodukce spisovatelových knih, fotografie kulturních událostí či s nimi souvisejících událostí politických. Dojde i na reakce ze světa umění a kultury (např. výroky Kafky, Broda a dalších).

Vernisáž se koná v den 125. výročí Werfelova narození, tedy 10. září, v 11 hodin u plakátovacího sloupu na rohu ulic Havlíčkovy a Na Florenci (poblíž zastávky náměstí Republiky) s hudebním doprovodem, recitací a obcerstvením, trasa vede dále na Klárov a do ulice U Lužického semináře. Výstava potrvá do 20. září.

Každý sloup je věnován určitému aspektu života a díla oslavovaného autora, návštěvníky výstavy čeká poutavá koláž s mnoha méně známými či zapomenutými fakty. Dozví se třeba, že Franz Werfel vedl se svým původním mentorem Maxem Brodem nesmiřitelný spor o židovství a sionismus. Zatímco Brod se stal stoupencem Theodora Herzla a snil o založení sionistického státu v Palestině, Werfelá přitahoval katolicismus. Zklamáný Brod tento konfliktní vztah umělecky přetváří do vztahu Tycho Brahe (nese rysy Broda) versus Kepler (nese rysy Werfela) ve svém románu *Tycho Brahe cesta k Bohu*.

Ještě stojí za zmínku, že Werfel jako frontový telefonista napsal předmluvu k německému překladu *Slezských písní* Petra Bezruče. Nebo že Alma Mahler-Werfel zamykala svého manžela v pokoji s instrukcí, že nemá psát verše, ale podstatně výnosnější romány. A kalkul jí vyšel. Zejména v případě románů, které napsal Werfel nezamčen. O románu *Čtyřicet dnů*, jehož tématem je turecká genocida arménských křesťanů, dodnes prohlašují Arméni na celém světě, že je to jejich kniha. Zbývá dodat, že Werfelovy knihy jsou i naše knihy. (Výstavu si můžete prohlédnout na www.hornacek.cz/werfel/.)

(zb)

Martin Flosman PADRE A REBE

Vojenští duchovní československé zahraniční armády u Tobruku a Dunkerque

■ Publikace přibližuje neznámé osudy dvou z celkem čtrnácti důstojníků vojenské duchovní služby, kteří sloužili v československých zahraničních jednotkách za druhé světové války. Je založena na autentických denících, které si vedli František Petružela (přezdívkou Padre) a Hanuš Rezek (Rebe) přímo na frontě. Oba příběhy vypovídají o prosté, důsledné a věrné službě nejbližším nejen v duchovní, ale především v obecně lidské rovině. Text ukazuje každodenní syrovou tvář války, seznamuje čtenáře s problematikou organizace a působení vojenské duchovní služby v naší zahraniční armádě a kromě obou hlavních aktérů představuje řadu dalších osobností odboje. V publikaci, zpracované na základě dosud nevyužitých pramenů, je vedle příloh, poznámkového aparátu a rejstříku zařazeno také několik desítek unikátních fotografií.

Vydalo nakl. Epoque v Praze roku 2015. 290 stran, dop. cena 289 Kč.

NA PAMĚŤ FANNY NEUDY

■ Dne **3. září** od 16 hodin se v loštické synagoze koná slavnostní shromáždění a odhalení pamětní desky na památku rebecin Fanny Neudy (1819–1894), která v Lošticích žila a působila a je autorkou první modlitební knihy pro ženy *Hodiny zbožnosti*. Tato sbírka modliteb pro různé příležitosti a životní okolnosti vyšla poprvé v němčině roku 1855. O její popularitě svědčí to, že do roku 1918 vyšlo více než třicet vydání, byla přeložena do angličtiny (1866), jidiš a hebrejštiny. Shromáždění, jehož se účastní ministr kultury pan D. Herman, velvyslanec Státu Izrael pan G. Koren a další hosté, se koná u příležitosti obnoveného českého vydání *Hodin zbožnosti*.

■ Pražské centrum židovských studií FF UK pořádá následně přednášku Dr. Alizy Lavie z Bar Ilanovy univerzity na téma *Fanny Neuda z Loštic – průkopnice ženské židovské modlitby*. Koná se v pátek **4. září** v 15 hodin v Celetné ulici 20, v 2. patře, místnost 238, a bude proslovena v angličtině (bez tlumočení).

OBJEKTONOMIE

■ Od **4. září do 11. října** je v prostoru MeetFactory na pražském Smíchově (Ke Sklárně 15, P 5) přístupna výstava s názvem *Objektonomie*. Deset izraelských a českých umělců se v ní svými díly snaží zkoumat smysl komerčního předmětu v současném umění a obecně složitý vztah společnosti ke konzumentství, oscilující mezi fascinací a znechucením. Shromážděná díla zahrnují

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Z výstavy Objektonomie: Fontána z věcí, 2014.

předměty pocházející z masové výroby – zbytečné i funkční –, které se staly ústřední a životně důležitou složkou dnešní západní konzumní společnosti. Výstava je přístupná denně od 13 do 20 hodin.

IZRAELSKÉ LIDOVÉ TANCE

■ Srdečně vás zveme na seminář izraelských lidových tanců, který pořádáme v Brně v budově gymnázia, třída Kapitána Jaroše 14, Brno-Střed o víkend **12.–13. září**. Budeme se učit tance tradiční i moderní, většinou v kruhu, ale také řadové a párové. Doprovodný program bude zaměřen na cestování v Izraeli a židovské svátky. Jsou vítáni začátečníci, pokročilí, jednotlivci, páry, rodiče s dětmi, studenti, senioři, všichni zájemci o izraelské lidové tance a židovskou kulturu. Tance nás budou učit renomovaní učitelé z Izraele Boaz Cohen a Gidi Eiko. Přihlásit se můžete na e-mail: macholbrno@seznam.cz. Bližší informace o programu naleznete na <http://www.orotbrno.cz/>.

DISKUSE V MAISLOVCE

■ Zveme vás na další pořad „Diskuse v Maislovce“ na téma *Židovský stát kontra Islámský stát: je ISIS hrozbou pro Izrael?*, která se uskuteční **16. září** od 18.00 v Maislově ul. 18 v třetím patře. Budeme mluvit o tom, co znamená posilující vliv radikálních islamistických organizací na Blízkém východě pro bezpečnost Izraele. Hosty budou Jan Fingerland, komentátor ČRo Plus, Daniel Kumermann, diplomat, bývalý velvyslanec v Izraeli, a Pavel Novotný, komentátor České televize. Modereuje Irena Kalhousová.

IZRAEL A VODA

■ Pražský literární dům, Ječná 12, Praha 2, pořádá ve spolupráci se Spolkem akademiků Židů a Českou geologickou službou v pondělí **21. září** od 18.00 přednášku Zbyňka Hrkala. Z. Hrkal je autorem knihy *O lidech a vodě* a představí problematiku nedostatku vody a způsoby jeho řešení na příkladu současného Izraele. Jako host vystoupí poslanec Robin Böhnisch, předseda Meziparlamentní skupiny ČR – Izrael.

OSVĚTIMSKÉ ALBUM

■ Už jen do **20. září** je v Domě fotografie Galerie hlavního města Prahy (Revoluční 5, P 1) přístupna výstava *Osvětimské album*. Výstava prezentuje všech téměř 200 fotografií z tzv. Osvětimského alba (resp. jeho kopie), unikátního dokumentu z roku 1944, zachycujícího systematickou likvidaci evropských Židů. (Více o výstavě viz minulé číslo *Rch*.) Otevřeno út–st, pá–ne 10.00–18.00, čt 10.00–20.00, po zavřeno.

Komentované prohlídky: Ve čtvrtek **3. září** v 18.00 a v neděli **20. září** v 17.00 vás zveme na komentovanou prohlídku této výstavy v doprovodu jejího autora Martina Jelínka z Židovského muzea v Praze. Plně vstupné 120 Kč, snížené 60 Kč.

ZTRACENÉ OBRAZY

■ V Galerii Roberta Guttmanna (U Staré školy 3) je od 10. září připravena nová výstava s názvem *Ztracené obrazy. Eugene van Mieghem a židovští emigranti do Nového světa*. Výstavu připravilo Židovské muzeum v Praze ve spolupráci s Eugene van Mieghem Foundation a Red Star Line Museum v Antverpách. Jedná se již o třetí projekt muzea věnovaný fenoménu uprchlíků a zaměřuje se na emigraci milionů obyvatel z východní Evropy do Ameriky na konci 19. a počátku 20. století. Jedním z hlavních center této emigrace se stal přístav v Antverpách a belgická lodní společnost Red Star Line, která mezi lety 1880 až 1934 přepravila na tři miliony evropských emigrantů do Nového světa. Mezi nimi byly také statisíce východoevropských Židů, kteří prchali před bídou, trvalým útlakem a opakujícími se vlnami pogromů.

Tento exodus v antverpském přístavu zachytil tamější malíř Eugene van Mieghem (1875–1930). Vedle padesáti jeho děl představí výstava také plakáty společnosti Red Star Line a dobové fotografie antverpského přístavu.

Otevřeno denně kromě sobot a židovských svátků, během letního času 9.00–18.00, během zimního času 9.00–16.30. K výstavě, jež potrvá do dubna 2016, se na stránkách *Rch* ještě vrátíme.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1, společenský sál)

Podvečer Yvonne Přenosilové

▪ Dne **7. září** od 15.00 k nám zavítá moderátorka a novinářka **Magdalena Dietlová**.

Káva o čtvrté

▪ V září uvítáme na „Kávě“ zajímavé hosty: **21. 9.** to bude MUDr. **Hana Roháčová**, Ph.D., primářka kliniky infekčních, parazitárních a tropických nemocí Nemocnice na Bulovce.

Ve středu **30. 9.** přijde Mgr. **Michal Švanda**, Ph.D., uznávaný sluneční astrofyzik a helioseismolog a výborný popularizátor astronomie. Kavárna je otevřena od 14.30, zahájení besedy je v 15.30.

Připravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽM V PRAZE**

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

Pořady začínají v 18.00 a je na ně volný vstup.

▪ **8. 9.:** **Jiří Winter Neprakta: známý i neznámý.** Většina lidí si při vyslovení jména Neprakta vybaví charakteristické postavičky. Jméno Jiřího Wintera, mladého odbojáře, jehož rodina z otcovy strany byla během holokaustu téměř celá vyvražděna, asi nikomu nic neříká. S jeho tvorbou se můžete seznámit na výstavě zcela neznámého „Neprakty“, výtvarníka Jiřího Wintera.

▪ **16. 9.:** **Neopěvování hrdinové – židovští vojáci v druhé světové válce.** Během druhé světové války sloužilo ve spojeneckých armádách 1,5 milionu židovských vojáků. Na širší kontext tématu těchto vojáků i na některé příběhy s důrazem na české a americké židovské vojáky se zaměří Aya Ruzyci z Humboldtovy univerzity v Berlíně. Přednáška se koná v angličtině ve spolupráci s University of New York in Prague.

▪ **24. 9.:** **Jak číst svědectví pamětníků holokaustu?** Inspirace ke kritičtější interpretaci. Přednáška Anny Hájkové z University of Warwick se soustředí na vybraná klíčová témata jako bezmoc, násilí nebo gender v autobiografiích přeživších šoa.

▪ **30. 9.:** **Ostatní Mautnerovi. Osud jedné židovské podnikatelské rodiny z Čech.** Autorské představení stejnojmenné knihy Wolfganga Hafera. Moderuje Marek Laueremann. V němčině se simultánním tlumočením do češtiny.

▪ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče:** 13. 9. ve 14 hodin: **Lviček Arje se seznamuje s židovským rokem.** Lviček Arje vysvětlí, jak se počítá židovský kalendář a jak se slaví Roš hašana. Prohlídka: Jeruzalémská synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

**KULTURNÍ
POŘADY**

Jiří Winter-Neprakta: *Hledám nějakého pana Jonáše!*
Foto ŽMP.

▪ Výstava v prostorách OVK: **Jiří Winter Neprakta: známý i neznámý.** Od 9. 9., po–čt 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**PROGRAM ŽMP
V MAISELOVĚ SYNAGOZE**

(Maiselova 10, Praha 1)

▪ **3. 9. v 19.30: Le-El Elim.** Koncert židovské barokní hudby, během něhož zazní díla Salamona Rossiho, Abrahama Caccarese, Cristiana Giuseppe Lidartioho a anonymních autorů. Účinkují: Irena Troupová (soprán) a Collegium Musicum Brno. Vstupenky na koncert si můžete rezervovat na adrese education@jewishmuseum.cz a zakoupit v Maiselově synagoze nebo v Informačním a rezervačním centru ŽMP. Vstupné 220 Kč.

▪ **6. 9. v 19.00: Mezi ideály a komunitou.** Beseda dvou mladých mužů, kteří se rozhodli pro povolání rabína. V rámci letošního Evropského dne židovské kultury, jehož téma zní Mosty. Naše pozvání přijali pražský rabín David Peter a student berlínského reformního rabinského semináře Abraham Geiter Kolleg David Maxa. Vstup volný.

▪ **9. 9. v 19.00: Hrdý Budžes:** Žid a Čech – Irena Dousková o literatuře a židovství. Jakou úlohu hraje judaismus, židovská identita nebo šoa v románech současné české spisovatelky I. Douskové? O tom bude s autorkou rozmlouvat publicista Jan Fingerland. Ukázky přečte herečka Barbora Hrzánová. Vstupné 90 Kč.

▪ **10. 9. v 19.00: Naše 20. století: pohled z druhé strany.** Pokračování úspěšného pamětnického cyklu, v němž se zaměříme na příběh českých Židů ve 20. století v prolínání židovské a nežidovské perspektivy. Pozvání přijali významný představitel českého skautingu Jiří Navrátil (1923) a přeživší šoa Hanuš Hron (1925). Moderuje Petr Sokol. Vstup volný.

▪ **17. 9. v 19.00: Jonáš – humor v bříše velryby.** Scénické čtení biblické knihy Jonáš. Kniha Jonáš bude vedle své náboženské a filozofické hloubky konečně odhalena ve své komediální rovině. Účinkují: divadelní soubor Sektor pro hosty. Vstupné 90 Kč.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

▪ Akce pořádané od 3. 9. do 10. 9. se konají v rámci Evropských dnů židovské kultury ve spolupráci s Židovskou obcí Brno.

▪ **3. 9. v 17.00: Jednoduše – jedno duše:** vernisáž obrazů výtvarnice Evy Zahradníkové. Výstava je přístupná celé září, vstup volný.

▪ **Neděle 6. 9. v 10.30: Šalom, vítejte u nás!** Nový cyklus dětských dílen umožní nahlédnout do jednotlivých aspektů nábožensky tradiční židovské domácnosti, první dílna se zaměří na košer stravování. Dílny se budou konat v sále Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích. Vstupné 30 Kč.

▪ **Neděle 6. 9. v 13 a v 15.00:** Komentované prohlídky židovského hřbitova v Brně-Židenicích. Prosíme o předběžné přihlášení zájemců na e-mailu: katerina.suchankova@jewishmuseum.cz. Maximální počet účastníků prohlídky je 30, poplatek za výklad 30 Kč se hradí na místě.

▪ **7. 9. v 18.00: Mír v Izraeli.** V květnu 2015 vyšla stejnojmenná kniha spisovatele a publicisty Jana Kovanice *Mír v Izraeli*, obsahující články z jeho cest do Izraele. Autor přečte ukázky a doprovodí je svými snímky, následuje beseda s autogramiádou. Zájemci si mohou knihu zakoupit na místě. Vstupné 30 Kč.

▪ **8. 9. v 17.00: Koncert Dua Graž a Isabely Oravové.** V hodinovém programu s názvem *Šalom chaverim* zahrají a zazpívají brněnským posluchačům židovské písně v hebrejštině i jidiš. Účinkují: Lubomír Graffe (housle), Jaromír Žižka (akordeon), Isabela Oravová (zpěv a kytara). Vstupné 50 Kč.

▪ **9. 9. v 18.00: Plav v jidiš.** Představení dvojčísla literárního měsíčníku *Plav*, které bude celé věnováno jidiš beletrii a poezii v překladech. Svě překlady představí Petr Jan Vinš, Marie Krappmann a její bývalé studentky jidiš Magdaléna Stárková a Nela Hanelová. V jidiš *Plavu* pak čtenáři najdou rozhovor, kratší odborné články i příspěvek Štěpána Balíka o jidiš divadle. Ukázky beletrie i poezie budou číst studenti brněnské konzervatoře pod vedením Marianny Štěpitové-Klaučo. Vstupné 30 Kč.

▪ **10. 9. v 18.00: Jak to chodí na Jarošce aneb Placzek, Feder a ti druzí...** Podvečer věnovaný historii Židovské obce Brno, 25. výročí založení židovské knihovny Kulturního a vzdělávacího centra rabína Federa a práci brněnské pobočky Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze. Vstup volný.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

▪ **Od září 2016 zahajuje 2. stupeň základní školy:** V polovině června začala rekonstrukce (a s ní spojené rozšíření) školní budovy, které potrvá až do poloviny září. Vzhledem k stále většímu zájmu o studium na LŠ se plánuje zřízení 2. stupně základní školy, určeného pro děti, které se nedostaly na osmileté gymnázium, ale chtějí v naší škole pokračovat. O tomto plánu hovoří ředitel LŠ Petr Karas s Ireinou Polákovou v rozhovoru pro *Obecní noviny*. Část rozhovoru přetiskujeme:

Na otázku „V čem očekáváte hlavní přírůstek 2. stupně?“ odpovídá P. Karas: „Komunita získá zpět základní školu ‚pro všechny‘. Každý bude mít jistotu, že pokud do židovské školy chce chodit, tak sem chodit může (s limitem kapacity školy). V páté třídě odpadne šilný stres, že se ‚musím dostat na gymnázium‘. Sníží se tlak na děti, na rodiče, na učitele. Druhý stupeň nebo nižší gymnázium bude věcí volby (a studijních výsledků). Intenzivní program 2. stupně s možností pracovat v málopočetných kolektivech připraví žáky na střední školu, ale hlavně pro život. A daleko více děti ‚připoutá‘ k životu komunity – vždyť např. madrichové jak na Szarvaszi, tak na českém táboře Machanejnu jsou převážně studenti našeho gymnázia nebo právě absolventi bývalého 2. stupně ZŠ. A myslím, že půjde i o symbol sebedůvěry komunity a školy – ‚věříme si‘.“

Na otázku, jak zajistit prostory a finance, říká ředitel: „Dobrá zpráva je, že MŠMT nám v červenci povolilo navýšení kapacity ZŠ, o kterou jsem žádal. Tím pádem i dotace na žáky. Co se týká prostoru – pracuje se na tom. Minimálně 6., spíše i 7. třída se do Belgické vejdu již nyní (při malých úpravách), máme tak na realizaci dva až tři roky. Otázky jsou, zda získat novou budovu pro celou školu, zda některý ze stupňů vyčlenit do místa nedaleko Belgické, nebo zda se pokusit vtěsnat vše do Belgické. Ale hlavní věc jsou děti. Pokud jich bude dost, technické otázky se vyřeší snáze.“

▪ **Odpolední židovská škola:** Lauderovy školy opět otevírají odpolední židovskou školu, kam srdečně zveme žáky od 10 do 12 let, kteří naši školu nemohou z nejrůznějších důvodů navštěvovat. Vyučovat se bude hebrejščina a židovská výchova.

Všem dětem z naší cílové skupiny ve věku prvního stupně a nižšího stupně gymnázia, které mají zájem o volnočasové aktivity v prostředí židovské školy, jsou otevřeny veškeré kroužky nabízené žákům a studentům Lauderových škol (a za stejných podmínek). Pro děti z prvního stupně je otevřen kroužek například sportovních her, keramiky, angličtiny, volnočasový klub mozai-

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

ka, výtvarný kroužek či hra na flétnu. Všichni jsou srdečně zváni do školního orchestru. Zájemci o odpolední školu či kroužky kontaktujte Radku Sobolovou na e-mail: radka.sobolova@lauer.cz.

▪ **Příprava na přijímací zkoušky:** Od října otevíráme pravidelnou „přípravku“ z českého jazyka a matematiky, která je určena zájemcům o studium v budoucí primě. Více info naleznete na www.lauer.cz ip

TRYZNA KEVER AVOT

▪ Zářijová tryzna v Terezíně k uctění památky našich blízkých, zavražděných během šoa, se bude konat v neděli **6. září** od 11 hodin. Objednávky na dopravu, kterou zajišťuje rabinát, přijímáme do **2. září** na telefonním čísle 224 800 849 nebo na rabinat@kehilaprag.cz. Sraz bude **6. 9.** v 9.15 u hotelu Intercontinental, Pařížská 30, Praha 1.

Rabinát

PROHLÍDKA HŘBITOVA NA ŽIŽKOVĚ

▪ ŽOP srdečně zve v neděli **6. 9.** od 13.00 na komentovanou prohlídku Starého židovského hřbitova na Žižkově, jež se koná v rámci Dnů evropského dědictví. Hřbitov ve Fibichově ulici bude otevřen od 11 do 16 hodin. js

DSP HAGIBOR

▪ **8. 9.** od 15.30: Šansonový recitál – zpívá Zlatka Bartošková.
▪ **9. 9.** od 14.30: Setkání k Novém roku se zemským rabinem K. E. Sidonem.
▪ **24. 9.** od 16.00: *Ohlédnutí* – vernisáž retrospektivní výstavy obrazů Lojzy Štyndla.
▪ Výstavy: Obrazy akademického malíře a sochaře Ivana Kalvody; *Erec* – fotografie Jindřicha Buxbauma; *Co se do Obecních novin nevešlo II* – fotografie Petra Balajky. vp

JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA

ŽOP zve na následující akce do Jeruzalémské synagogy (Jeruzalémská 7, Praha 1):

▪ Dne **9. 9.** od 18.00 se koná varhanní koncert, Vladimír Roubal zahráje skladby J. S. Bacha, F. Mendelssohna-Bartholdyho a své vlastní improvizace na F. Mendelssohna-Bartholdyho, L. Böhrera a J. S. Bacha.
▪ Od **18. 9. do 31. 10.** je v Jeruzalémské synagoze přístupná výstava fotografií Vla-

dimíra Železného s názvem *Svět, který měl zmizet*. js

PROGRAM BEJT SIMCHA

▪ **Vysoké svátky:** **14. 9.** od 19.00 – večerní bohoslužba na Roš ha-šana; **15. 9.** od 10.30 – ranní bohoslužba na Roš hašana; **22. 9.** od 18.30 – večerní bohoslužba na Jom kipur; **23. 9.** od 10.30 – ranní bohoslužba na Jom kipur. Cena vstupenky: 150 Kč na každý svátek (erev + šachrit). Rezervace je možná na e-mailu kehila@bejtsimcha.cz nebo na tel. č.: 603 393 558. Bohoslužby se konají v Pinkasově synagoze, vede je hostující rabínka Sylvia Rothschild.

? **Dětský workshop:** V neděli **20. září** od 15.00 se v Bejt Simcha (Maiselova 4, Praha 1) koná dětský novoroční workshop. V případě zájmu nás kontaktujte na kehila@bejtsimcha.cz nebo na tel: 603 393 558. bs

PODĚKOVÁNÍ ZA KRÁSNÝ DEN

▪ Moc ráda bych touto cestou poděkovala místopředsedovi Židovské obce v Plzni, p. Jiřímu Löwymu a pí. Aleně Růžičkové, kteří si i přes šilné vedro, které zrovna panovalo, udělali čas a provedli mě v srpnu Plzni po stopách mých předků. Byl to pro mě krásný, i když i trochu smutný den plný vzpomínek a klobouk dolů před znalostmi pana místopředsedy z Plzni, a především o historii plzeňských Židů. Děkuji. Helena Becková

VÝZVY

▪ České centrum v Tel Avivu a knihovna Libri prohibiti v Praze hledají informace o *Izraelských listech*, týdeníku, který v letech 1948–1953 vydával v Izraeli Vlado Gross-Gorský. Existuje zhruba 183 čísel tohoto listu. Kontakt: cctelaviv@czech.cz nebo roschodes@sefer.cz.

▪ Hledáme pamětníky Fredyho Hirsche. Izraelský režisér Rubi Gat připravuje ve spolupráci s programem izraelské televize (Izrael TV Channel 1) dokument o Fredym Hirschovi, založený na dosud nezveřejněných archivních materiálech a rozhovorech s pamětníky. Dokončení je plánováno na druhou polovinu roku 2016. Máte-li někdo na F. Hirsche osobní vzpomínky, ozvěte se Pavlu Kučovi na e-mail pavel.kuca@gmail.com.

HLEDÁ SE ZVUKAŘ

▪ Sekretariát ŽOP hledá zvukaře pro akce, které se konají v dopoledních i odpoledních hodinách na radnici.

Vhodné pro studenta, honorář 200 Kč na hodinu. Případní zájemci se prosím hláste v sekretariátu u H. Beckové, tel. 224 800 813, e-mail beckova@kehilaprag.cz.

ŽNO BRATISLAVA

V **septembri** blahoželáme našim členom: pán Juraj Alexander – 71 rokov; pani Eva Braklová – 55 rokov; pani Dagmar Dvorská – 84 rokov; pán Ing. Gero Peter – 73 rokov; pani MUDr. Marta Gröplová – 74 rokov; pán Ing. Peter Horák – 65 rokov; pani Doc. RNDr. Mária Hvastijová; pani MUDr. Veronika Lehotská – 82 rokov; pani Mária Országová – 81 rokov; pán MUDr. Peter Šťastný – 74 rokov; pán Juraj Vajda – 65 rokov; pani Ing. Viera Vašková – 70 rokov; pán Dr. Jozef Weiss – 82 rokov; pani Mária Weissová – 82 rokov; pani PhDr. Zuzana Wisterová – 65 rokov, a pani Renné Žiaková – 87 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

V júli zomrel pán prof. Peter Havaš.

Zichrono livracha!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **septembri** srdečne blahoželáme našim členom: pán Juraj Turčan, nar. 9.8. – 77 rokov; pani Mária Strelingerová, nar. 10.8. – 68 rokov; pán Ervín Dolný, nar. 14.8. – 66 rokov; pán Ladislav Welward, nar. 17.8. – 79 rokov, a pani Viera Kordová, nar. 20.8. – 83 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia a a pohody.

ŽO BRNO

V **září** oslavujú své narodeniny: pani Věra Bakalová, nar. 14.9. – 74 let; pan Petr Fiša, nar. 15.9. – 60 let; pan Arnošt Goldflam, nar. 22.9. – 69 let; pan David Kšica, nar. 13.9. – 40 let; pani Hana Němečková, nar. 30.9. – 33 let; pani Eva Neufeldová, nar. 28.9. – 82 let; pani Eva Pěňčíková, nar. 8.9. – 83 let; pani Ruth Rossi, nar. 19.9. – 89 let; Elijah Shai Selinger, nar. 19.9. – 7 let; pani Ráchel Michaela Selingerová; nar. 20.9. – 42 let; pan Tomáš Schuller, nar. 10.9. – 41 let; pani Růžena Svobodová, nar. 13.9. – 67 let; pani Michaela Walsbergerová, nar. 10.9. – 40 let, a pani Ivana Zapletalová, nar. 16.9. – 53 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **září** oslavují: pani Ing. Karolína Bergmanová, nar. 25.9. – 42 let; pan Mgr. Jaroslav Faltýn, nar. 25.9. – 39 let; pani Božena Jelínková, nar. 28.9. – 57 let; pani Gabriela Jirásková, nar. 24.9. – 31 let; pani Jana Majzlíková, nar. 10.9. – 38 let; pan Miroslav Majzlík, nar. 19.9. – 68 let; pani Zlata Palkovičová, nar. 9.9. – 31 let; pani Diana Shonert, nar. 21.9. – 29 let; pan Karel Šetelík, nar. 12.9. – 63 let, a pan Václav Tůma, nar. 12.9. – 70 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **září** oslaví své narodeniny: pan Gabriel Szász, nar. 4.9. – 86 let, a pani Ildikó Lörintzy, nar. 26.9. – 45 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **septembri** oslavujú narodeniny: pani Eva Breinerová, nar. 21.9. – 78 rokov; pán Štefan Gomori, nar. 5.9. – 95 rokov; pani Berta Grossová, nar. 16.9. – 88 rokov; pani Judita Grunbergerová, nar. 15.9. – 93 rokov; pani Katarína Hirschová, nar. 16.9. – 84 rokov; pán Csaba Kende, nar. 7.9. – 82 rokov; pán Ladislav Luby, nar. 21.9. – 67 rokov; pani Zuzana Ošerová, nar. 9.9. – 64 rokov; pán Juraj Tkáč, nar. 22.9. – 66 rokov, a pani Eva Gatiová, nar. 22.9. – 68 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **září** oslaví jubilea: slečna Jitka Špačková, nar. 1.9. – 27 let; pan Pavel Gerö, nar. 16.9. – 42 let, a pani Eva Gärtnerová, nar. 23.9. – 78 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **září** oslaví narodeniny tito naši členové: pani Petra Poláková, nar. 20.9. – 32 let; pani Eva Franklová, nar. 5.9. – 68 let; pan Matyáš Ritter, nar. 15.9. – 22 let; pan David Ritter, nar. 15.9. – 22 let; pani Eva Skládálová, nar. 14.9. – 68 let; pan Daniel Peršin, nar. 12.9. – 29 let, a Mayah Cilka, nar. 15.9. – 7 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **září** oslaví narodeniny: pani PhDr. Judita Freundlichová, nar. 16.9. – 78 let; pan Petr Grünberger, nar. 11.9. – 40 let; pani JUDr. Eva Jiříčková, nar. 1.9. – 89 let; pani Věra Rolková, nar. 13.9. – 77 let, a pani Věra Vaňková, nar. 23.9. – 88 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **září** oslaví narodeniny: pani Sarah Ruth Hájková, nar. 10.9. – 25 let; pan Ing. Jan Fialka, nar. 12.9. – 83 let; pan Arnošt Bergmann, nar. 20.9. – 59 let; pan MUDr. Marcel Hájek, nar. 20.9. – 50 let; pan Jiří Löwy, nar. 23.9. – 58 let, a pani Eva Vojtěchová, nar. 28.9. – 56 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **září** oslavujú narodeniny: pani Eva Biellová, nar. 25.9. – 95 let; pani Gertruda Denská, nar. 25.9. – 85 let; pani Jana Hamplová, nar. 2.9. – 85 let; pani Regina Hejnová, nar. 18.9. – 91 let; pani Eva Kleinová, nar. 6.9. – 92 let; pan Ivan Klíma, nar. 14.9. – 84 let; pani Helena Krouská, nar. 12.9. – 94 let; pani Marie Majerová, nar. 29.9. – 92 let; pani Margit Maršálková, nar. 9.9. – 86 let; pani Zuzana Mináčová, nar. 24.9. – 84 let; pani Hana Eva Mlejnková, nar. 8.9. – 83 let; pan Jaroslav Poskočil, nar. 25.9. – 85 let; pan Kurt Stein, nar. 22.9. – 84 let; pani Viera Šlesingerová, nar. 5.9. – 91 let; pani Hana Trávová, nar. 10.9. – 90 let; pani Eva Vavrušková, nar. 13.9. – 75 let, a pan Artur Zempler, nar. 12.9. – 94 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 1. 8. zemřela ve věku 92 let pani Eva Černá. Pohřeb se uskutečnil v obřadní síni NŽH v Praze, obřad provedl vrchní pražský rabín David Peter.

Dne 2. 8. zemřel ve věku 93 let pan Jan Černoch.

Dne 3. 8. zemřela ve věku 94 let pani Věra Saudková.

Dne 22. 8. zemřela ve věku 101 let pani Marta Strudlová. Pohřeb se uskutečnil 25. 8. v obřadní síni NŽH v Praze, obřad provedl vrchní pražský rabín David Peter.

Zichronam livracha!

ŽO TEPLICE

V **září** oslaví narodeniny: pan Miloš Lichtenstein, nar. 6.9. – 34 let; pani Sonja Lichtensteinová, nar. 18.9. – 69 let; pani Tereza Skálová, nar. 26.9. – 30 let; pan Oldřich Látal, nar. 9.9. – 55 let; pan Vít Lichtenstein, nar. 7.9. – 30 let; Samuel Látal, nar. 9.9. – 16 let; pan Dominik Látal, nar. 17.9. – 22 let; pani Gabriela Becková, nar. 1.9. – 40 let, a pani Šeindly Faerman, nar. 20.9. – 84 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **září** oslaví své narodeniny pani MUDr. Antonie Chuchutová. Přejeme jí hodně zdraví a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

NA PAMĚŤ SIRA WINTONA

Po smrti sira Nicholase Wintona (1. července 2015) sestavil britský list *Jewish News* petici, požadující, aby byl zachránce židovských dětí uctěn zvláštní poštovní známkou. Výzvu nakonec podepsalo přes 100 tisíc lidí, a tak Britská pošta Wintonovu známku skutečně vydá, a to příští rok.

Česká pošta byla v tomto ohledu hbitější: příležitostná známka s portrétem sira Nicholase podle návrhu Zdeňka Ne-topila vychází již 2. září. Téhož dne lze na Hlavní poště v Jindřišské ulici získat i příležitostné poštovní razítko s vyobrazenou dětskou rukou v mužské dlani.

ŽIDOVŠTÍ EXTREMISTÉ

Během léta došlo v Izraeli ke dvěma teroristickým útokům, jejichž pachatelé byli Židé. Dne 30. července zaútočil na jeruzalémský pochod hrdosti gayů ultra-ortodoxní Žid Jišaj Šlifel a pobodal šest lidí, na následky útoku zemřela o tři dny později šestnáctiletá dívka. Téhož dne v noci pak v osadě Duma na Západním břehu zapálili židovští extremisté dům arabské rodiny. V něm uhořelo osmnáctiměsíční batole a následkům zranění podlehl později i jeho otec. Pachatelé již byli zadrženi.

Zmíněné (i dřívější) útoky signalizují, že izraelská bezpečnostní služba se bude muset starat nejen o bezpečí svých občanů a bránit je před útoky Palestinců (za prvních sedm měsíců roku 2015 zmařila sedmáct sebevražedných útoků, osm únosů a sto jedenáct teroristických útoků všeho druhu), ale také věnovat pozornost násilí, páchanému extremisty židovskými. Smutný jev komentují židovští politici i rabíni, vyzývají k umírněnosti a k důslednému stíhání pachatelů. Komentář k událostem naleznete na straně 21.

STŘEDISKO PRO AUTISMUS

Hebrejská univerzita ve spolupráci se zdravotním centrem Hadasa chystá otevřít středisko pro výzkum autismu, poruchy, která se za posledních několik desítek let rozšířila až „epidemicky“: podle statistik se jen v USA zvýšil od roku 1978 výskyt takzvaných „poruch autistického spektra“ o 600 procent a tuto diagnózu má každé osmašedesáté dítě (mezi chlapci dokonce každý dvačtyřicátý). Proč tomu tak je, se chce pokusit zkoumat právě Centrum autismu v Jeruzalémě, které bude sdružovat aktivity výzkumné, pečovatelské, podpůrné a vzdělávací.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

POCTA FILIPÍNSKÉMU PREZIDENTOVI

Nadace Raoula Wallenberga posmrtně uctila filipínského prezidenta Manuela L. Quezona, který poskytl 1300 židovským uprchlíkům útočiště před nacisty. Quezon byl ve funkci v letech 1935–1944 a plánoval přijmout až sto tisíc běženců, jeho úmysly však zhatila druhá světová válka a japonská invaze na Filipíny, zahájená v prosinci 1941, po které se musel sám uchýlit do amerického exilu.

REKORDNÍ BIRTHRIGHT

Během léta dorazilo do Izraele v rámci programu Birthright na 30 tisíc lidí ve věku 18–26 let, což je nejvíce za celých 15 let trvání projektu. Bezplatný program je určen těm, kdo mají židovské předky a dosud v Izraeli nebyli. Během deseti dnů poznávají historii a kulturu země, setkají se s izraelskými studenty a vojáky, cestují. Celkem takto poznalo Izrael půl milionu mladých lidí z celého světa.

ODVOLÁNÍ LITEVSKÉHO RABÍNA

Vedení litevské židovské komunity v čele s prezidentkou Fainou Kuklianskou prohlásilo, že neprodlouží smlouvu vrchnímu zemskému rabínovi Chaimu Bursteinovi. Burstein, který se narodil v Petrohradu a na počátku devadesátých let odjel do Izraele, kde vystudoval ješivu a získal rabínský diplom, působil v Litvě jedenáct let. Jako zemský rabín se postavil snahám hnutí Chabad převzít ve Vilniusu vedení

obce (viz Rch 5/2005). Nedávno veřejně kritizoval prezidentku komunity: vytykal jí autoritativní vedení a souhlas se sporným státním projektem na vybudování konferenčního centra nad bývalým židovským hřbitovem. Rabín Burstein oznámil, že založí novou organizaci Bejachad.

SYNAGOGA POBLÍŽ PLÁŽE

V brazilském Riu de Janeiro, nedaleko od známé pláže Ipanema bylo otevřeno nové ortodoxní centrum. Jedná se o čtyřpatrovou budovu s průčelím z bílého kamene, jenž byl dovezen z Jeruzaléma. Zahrnuje synagogu se 440 sedadly, mikve, společenskou místnost, učebny, studovnu a odpočívárnu a nese jméno po zemřelém filantropovi Edmondu Sardovi, z jehož zdrojů byla postavena. V Riu žije na 35 tisíc Židů, většinou Sefardů původně ze Sýrie a Libanonu, ve čtvrti Ipanema bydlí hlavně ti zámožnější.

ZEMŘEL EDGAR L. DOCTOROW

Ve věku 84 let zemřel v 21. července v New Yorku přední americký židovský spisovatel Edgar Lawrence Doctorow. Napsal dvanáct románů, tři povídkové sbírky, drama a řadu textů o literatuře, ale proslavil se zejména románovou freskou *Ragtime*, portrétyující americkou společnost na prahu první světové války (její filmovou verzi natočil režisér Miloš Forman). Doctorow, narozený v Bronxu rodičům rusko-židovského původu, se vyznačoval odvážným literárním stylem a psal texty, v nichž se historický základ mísí s prvky fikce. Česky vyšly zatím jeho knihy *Jezero potáplíc*, *Pochod k moři*, *Homer a Langley*, *Billy Bathgate* a *Povídky o skvělé zemi*. ([am, ztis.cz](http://am.ztis.cz))

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@epost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 9. 2015.

Cena 20 Kč (0,90 €)